

1.9.2023

Monipaikkaisten asukkaiden osallistaminen Nelinvoimaa- kuntien elinvoimatyössä

FL, HTK Ursula Sievänen

TAMPEREEN YLIOPISTO

ALKUSANAT

Tämä selvitystyö on tehty vapaaehtoisena opiskelijatyönä Pienten kuntien akatemia -hankkeelle (www.nelinvoimaa.fi) yhteistyössä Tampereen yliopiston kanssa. Hankealueen muodostavat Hartola, Joutsa, Pertunmaa ja Sysmä kolmen maakunnan reunoilla. Kaksivuotinen Pienten kuntien akatemia -hanke on saanut rahoituksen Euroopan unionilta ja alueen kunnilta. Tämä työ ei ole Tampereen yliopiston virallinen julkaisu, vaan se on toteutettu Nelinvoima alueen kuntien ja hankkeen tarpeista käsin.

Kiitokset Pienten kuntien akatemia -hankkeelle mielenkiintoisesta tehtävästä ja opettavaisesta tutustumismatkasta suomalaisten pikkukuntien maailmaan. Erityiset kiitokset ennen kaikkea omalle mökkikunnalleni Joutsalle usean vuoden mahtavasta etätyöympäristöstä kauniin Suontee-järven rannalla, joka sittemmin johdatti minut hallintotieteen ja julkisoikeuden opiskelijaksi Tampereen yliopistoon.

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat	1
1. Johdanto	2
2. Pienten keskittymien elinvoimasta ja asukkaiden osallistamisesta.....	3
Elinvoimasta.....	3
Luovuus ja luova luokka aluekehittämisessä	4
Osallistamisesta ja yhdessä innovoinnista	5
3. Alkuhaastattelut	9
4. Kysely Nelinvoimaa-kuntien kesäasukkaille.....	12
5. Kyselyn tulokset.....	16
Vastaajien profiili	16
Palveluiden Käyttö ja tarve	17
Kiinnostus yrittämiseen ja työllistymiseen hankekuntien alueella	20
kiinnostus muuttamiseen alueelle ja mökin muuttaminen ympärivuotiseksi	22
Kiinnostus elinvoimatyöhön	25
6. Johtopäätökset ja suositukset	26
Kirjallisuus	29
Liitteet.....	30

Hartolan, Joutsan, Pertunmaan ja Sysmän kunnat ovat maakuntarajat ylittävässä yhteistyössä kehittämässä alueensa elinvoimaa. Yhteistyötä varten on perustettu Pienten kuntien akatemia -hanke, joka saa rahoituksen Euroopan unionilta (ESR) ja alueen kunnilta. Pienten kuntien akatemia on jatkumo aiemmille neljän kunnan yhteistyöhankkeille, ja siksi hankkeen yhteydessä käytetään myös vakiintunutta Nelinvoimaa nimeä. Tämä oppilastyö on osa vuosina 2/2023–1/2025 käynnissä olevaa kaksivuotista jatkohanketta. Tässä pienimuotoisessa selvitystyössä tarkastellaan Nelinvoimaa-kuntien monipaikkaisten osallistamista hankekuntien elinvoimatyöhön.

Työn alussa luodaan tiivis katsaus pienten kuntien elinvoimakysymyksiin, tuoreimpiin tutkimuksiin alueiden vetovoimatekijöistä sekä siihen, miten monipaikkaisia asukkaita voisi osallistaa kuntien elinvoimatyöhön. Aihe on ajankohtainen, koska koronapandemian jälkeen etätöiden teko on määrällisesti räjähtänyt ja monet paikasta riippumatonta työtä tekevät henkilöt ovat siirtyneet mökeilleen ja maalle tekemään työnsä etänä. Monipaikkaisissa asukkaissa voikin olla monenlaista potentiaalia pienille maalaiskunnille; monipaikkaiset ovat sekä palveluiden käyttäjiä että mahdollisia palveluiden tuottajia tai peräti uusia asukkaita.

Työ käynnistyi muutamien hankekuntiin muuttaneiden entisten monipaikkaisten asukkaiden alkuhaastatteluilla. Haastatteluiden tarkoitus oli saada alustavaa käsitystä hankekuntiin muuttaneiden henkilöiden kokemuksista ja samalla saada varsinaista kyselytutkimusta varten ideoita. Varsinaisesti työ keskittyi hankekuntien vapaa-ajan asukkaille suunnattuun kyselytutkimukseen. Kysely toteutettiin internetissä 15.5.-15.6.2023. Kyselyn keskeiset tulokset on raportoitu tässä työssä. Työn lopussa esitetään johtopäätökset ja annetaan suosituksia hankekunnille.

Työn rajallisen laajuuden vuoksi kirjallisuuskatsaus on pidetty suppeana. Kyselytutkimuksen osalta on raportoitu kaikki pääteemat, mutta esimerkiksi avovastauksia ei ollut mielekästä alkaa purkamaan tilastoiksi vaan avovastaukset on tarkasteltu pääpiirteittäin.

Työ on samalla vapaaehtoinen oppilastyö Tampereen yliopistolle.

ELINVOIMASTA

Elinvoima määritellään kirjavasti eikä yhtä vakiintunutta määritelmää ole. Perinteisesti elinvoimatekijöinä on nähty kunnan taloudellinen tilanne, väestökehitys, henkilöstöresurssit työvoimassa, liikenneyhteydet, tiivis yhdyskuntarakenne ja strategisen johtamisen mallit (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014). Kuntien strategioissa elinvoima käsitetään yleensä elinkeinojen ja yritysten roolin kautta ja elinvoimaa mitataan keskeisesti väestö-, työpaikka-, verotulo-, huoltosuhde- ja koulutustasomuutosten kautta (Kurvinen, Jolkkonen, Lemponen & Kahila 2022; Kuntaliitto, 2022). Makkonen & Kahila (2020) liittävät ”kovien” osatekijöiden lisäksi elinvoimaisuuteen myös ”pehmeät” osatekijät, kuten yhteisöllisyys, kulttuuri, ja elinympäristö.

Hyyryläinen, Ryytänen & Umeda (2019) korostavat innovatiivisuutta pienten kuntien elinvoimapolitiikassa. Vanhoja toimintatapoja olisi kyseenalaistettava ja sopeutumiskeinoja olisi kehitettävä, jotta pienet kunnat voivat vastata käynnissä oleviin muutoksiin ja haasteisiin. Elinvoimapolitiikan päätavoitteena pitäisi ollakin koko kuntayhteisön hyvinvoinnin ja osallisuuden tukeminen, eikä pidä rajautua pelkästään elinkeinoelämän toimintaedellytysten rakentamiseen ja ylläpitoon (Makkonen & Kahila, 2020).

Ahonen & Savolainen (2020) kommentoivat, että kunnalta voi löytyä potentiaalia kehittyä ja kehittää aluettaan, vaikka väestö sen alueella vähenee ja taloudellinen pohja kutistuu (Ahonen & Savolainen, 2020). He korostavat kansalaisyhteiskunnan ja henkisen pääoman merkitystä elinvoiman perustana, jolloin elinvoimajohtamisessa merkittäviä asioita ovat kunnan sosiaalinen pääoma, paikallisidentiteetti, eri toimijoiden osallisuus, yhteisöllisyys ja kunnan alueen kulttuuri. Kunnan yhteisöllisyyden tila ja toimintamahdollisuudet ovat kytköksissä kunnan asukkaiden sosiaaliseen hyvinvointiin ja tämän voi nähdä myös pienten kuntien valttikorttina. Onnistunut yhteisöllisyyden vahvistaminen rakentaa kollektiivista kapasiteettia, joka edelleen vahvistaa kunnan elinvoimaa.

Harjuhahto-Madetoja, Lehikoinen & Vuorento (2021) toteavat, että vapaa-ajan asukkaiden rooli kunnan elinvoiman osatekijänä on tänä päivänä merkittävä. Paikkariippumattomuuden myötä kaksoiskuntalaisuus kiinnostaa ja moni haluaisi viettää kesämökkipaikkakunnallaan vähintään puolet vuodesta. Yritystoiminta ja työn tekeminen ovat yhä vähemmän sidoksissa paikkaan ja sijaintiin tietoliikenneyhteyksien ja digitaalisaation ansiosta. Harjuhahto & al. (2021) edelleen jatkaa, että kunta ei ole vain julkisten palvelujen tuottaja vaan oman alueensa elinvoiman edistäjä; Kuntainstituutiot, kunnanvaltuusto ja -hallitus sekä johtoryhmä, vaikuttavat omalla johtamisellaan sekä johtamiskyvykkyydellään suoraan siihen, miten elinvoimatekijät huomioidaan ennakkoidusti johtamisessa ja päätöksenteossa. Selvityksessä todetaan, että

elinvoiman aktiivinen johtaminen on yksi kunnan olemassaolon edellytyksistä; Se miten johdetaan ja mitä johdetaan, on keskiössä, kun kunnissa katsotaan aikaa koronan jälkeen. Johtaminen vaikuttaa myös suoraan kunnan maineeseen, brändiin sekä houkuttelevuuteen niin henkilöstön kuin yritysten osalta.

LUOVUUS JA LUOVA LUOKKA ALUEKEHITTÄMISESSÄ

Anttiroiko (2023) näkee luovuuden keskeisenä kaupunkien kehittämisen voimavarana. Vaikka Anttiroiko keskittyy tutkimustyössään kaupunkikehittämiseen, epäilemättä samat menestystekijät pätevät maaseudullakin, etenkin nyt kun koronan jälkeen etätö on kasvanut valtavasti ja paikasta riippumatonta työtä tekevät siirtyvät pois kaupungeista maaseudulle tai mökeilleen töihin tai jopa asumaan.

Kaupunkisuunnittelulla on historiaa aina 1800-luvulta lähtien. Anttiroiko (2023) kuvaa, miten luovuutta korostava kaupunkisuunnittelun suuntaus on noussut vuosituhaten vaihteen kieppeillä ensin Charles Laundryn nostaessa taiteen, paikallisen median ja kulttuuriperinnön merkityksen esiin yhdyskuntakehittämisessä, ja sittemmin Richard Floridan luotua käsitteen luovasta luokasta ja ns. 3T-mallin selittämään alueiden menestystä: Teknologia, Talentti (osaaminen) ja Toleranssi (suvaitsevaisuus) ovat osoittautuneet yhteisiksi piirteiksi menestyville alueille ja keskittymille.

Floridan mukaan ”luova luokka” onkin avain alueen taloudelliseen kasvuun ja hän on kiinnittänyt huomiota siihen, että – toisin kuin aiemmin – yritysten sijaintipäätöksiin vaikuttaa ”luovan luokan” sijainti- tai muuttopäätökset eli yritykset menevät luovan luokan perässä (Anttiroiko 2023). Edelleen Florida näkee Anttiroikon (2023) mukaan, että kapitalistinen maailma on kääntymässä kohti uutta taloutta, jonka keskiössä on inhimillinen luovuus, joka ei käsitä pelkästään kulttuuria ja taiteita vaan kasvun ytimessä ovat myös ammatit korkean teknologian, johtamisen, yrityspalveluiden, asiantuntijatehtävien ja kulttuuritoimintojen alueilla. Floridan luovan kaupungin teoria perustuukin oletuksiin siitä, että a) luova luokka on muuttamassa pois perinteisiltä tehdaspaikkakunnilta ja tuotannon keskittymistä, b) luovat keskittymät tulevat olemaan taloudellisen kilpailun voittajia ja erityisesti siksi, että c) luovat ihmiset haluavat asua siellä sekä edelleen että d) luovilla aloilla toimivat ihmiset haluavat muuttaa näille paikkakunnille, koska he etsivät korkeatasoisia elämyksiä, avoimuutta, suvaitsevuutta ja mahdollisuutta rakentaa identiteettiään (Anttiroiko 2023). Kehityksen kritiikkinä on esitetty sitä, että suuntaus on koettu uudenlaisen elitismin nousuksi, joten samalla on hyvin tärkeää huolehtia, että muut henkilöryhmät eivät jää kehityksessä luovan luokan jalkoihin.

Luovan luokan teoriat kannattaa myös pikkukunnissa ottaa tosissaan; taantumiseen tottuneilla pienillä keskittymillä onkin nimenomaan luovan luokan liikkumismahdollisuuden ansiosta mahdollisuus olla tämän

kisan menestyjiä. Tämä pitää nähdä mahdollisuutena saada tiettyjen alojen edustajia muuttamaan alueelle, työllistämään itsensä, vetämään palveluita ja yrityksiä perässään sekä esimerkiksi saada henkilöstöpulasta kärsiville pikkukunnille osaavia työntekijöitä, virkamiehiä sekä taitavia ja kokeneita johtajia kuntajohtoon.

OSALLISTAMISESTA JA YHDESSÄ INNOVOINNISTA

Kunnilla on kuntalakiin perustuvia osallistamistapoja ja -velvoitteita. Kuntalaissa on kunnan asukkaiden ja palveluiden käyttäjien osallistamisesta on säädetty, että valtuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä, ja että osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti keskustelu- ja kuulemistilaisuuksilla, mielipiteiden selvittämisellä, valitsemalla palveluiden käyttäjien edustajia toimielimiin, järjestämällä mahdollisuuksia osallistua talouden suunnitteluun, suunnittelemalla palveluja yhdessä käyttäjien kanssa ja tukemalla kunnan jäsenten oma-aloitteista suunnittelua. Näiden lisäksi kuntalaissa on vaikuttamistavoista mainittu aloiteoikeus ja kunnallinen kansanäänestys. Kunnan jäseniksi lasketaan kotikuntalaisten lisäksi ne, jotka omistavat tai hallitsevat kiinteää omaisuutta kunnassa, toisin sanoen vapaa-ajan kiinteistöjen omistajat ovat kunnan jäseniä.

Kuntalain näkökulmasta osallistamisen perusajatus on ensisijaisesti demokratian vahvistaminen, mutta osallistamisella kunnat voivat saada paljon muutakin kuin muodollisesti hoitaa demokratian velvoitteita; Ahkerasti osallistavilla kunnilla on mahdollisuus kerätä innovaatioita, luoda kaikille avointa yhteisöllisyyttä ja saada mukaan uusia aktiivisia toimijoita.

Esimerkiksi Hettula (2019) on koonnut keskeisimpiä aluekehittämiseen soveltuvia työkaluja ja avannut niitä kandidaatintutkielmassaan. Aluekehittämisessä käytettyjä menetelmiä ovat muun muassa aivoriihet, kyselyt, camp -tekniikat, avoimet kokoukset, charrettet ja U-cityt, joihin luodaan kompakti katsaus seuraavassa taulukossa 1. Hettulan (2019) mukaan aluekehittämisessä on hyvä käyttää charretteja, jotka ovat sovelias tapa kehittää asioita, jotka ovat helposti ymmärrettävissä ja konkreettisia. Hettula myös toteaa, että aluekehittämisessä on aiheellista käyttää useampia eri keinoja hyödyksi, ja arvioi, että kyselyt ovat erityisen hyvä tapa kartoittaa alueen asukkaiden mielipiteitä kehitettävistä kohteista.

Anttiroiko (2023) puolestaan on tutkinut ja koonnut erilaisia luovuus- ja ideointitekniikoita, joita voi hyödyntää esimerkiksi kaupunkikehittämisessä. Tällaisia ovat esimerkiksi kuuden hatun menetelmä, edellä mainittu aivoriihi, aarrekartta, tuumatalkoot ja oppimiskahvila unohtamatta monille tutumpia SWOT-analyysiä ja skenaariotyöskentelyä. Näiden rinnalle tällä vuosituhanella ovat nousseet esimerkiksi epäkonferenssit ja Camp-tapahtumat, jotka Hettulakin (2019) on esitellyt.

Koska tässä työssä on kyse monipaikkaisten asukkaiden osallistamisesta, nostan erikseen esiin vielä internetin tuomat mahdollisuudet. Monet tilaisuudet toimivat myös internetissä tai hybridinä, jolloin osa on paikalla läsnä ja osa osallistuu internetin kautta (esim. Zoom, Teams, Skype). Lisäksi on olemassa monenlaisia erilaisia yhteiskäyttöön soveltuvia kirjoitusaloja ja visualisointivälineitä. Tämä mahdollistaa kauempana asuvien osallistumisen, mutta kannattaa myös huomioida, että vaikka osa ihmisistä tykkää kasvotusten tapahtuvista tilaisuuksista, osa kokee internetin kautta tapahtuvat tilaisuudet itselleen luontevimpina. Webinaarien lisäksi Hettulan ja Anttiroikon menetelmistä kaikki on mahdollista järjestää myös internetissä.

Erilaisia osallistamisen menetelmiä ja luovuustekniikoita kannattaakin rohkeasti kokeilla perinteisen ”luennoinnin” sijaan. Asukkaat, etenkin yhteisön ulkopuolelta tulevat henkilöt kuten vapaa-ajan asukkaat, eivät välttämättä koe osallisuutta, jos pienissä kunnissa samat henkilöt esiintyvät tilaisuudesta toiseen. Tuolloin toisaalta ei uusille ideoillekaan synny aidosti tilaa. Hyvinkin toimiva yhteisö saatetaan ulkopuolisen silmissä tuntua suljetulta yhteisöltä, johon on vaikea päästä mukaan.

Taulukko 1: Yhteiskehittämiseen soveltuvia menetelmiä ja luovuustekniikoita (koottu lähteistä Hettula 2019 ja Anttiroiko 2023)

Menetelmä	Perusidea	Kommentit
Kuuden hatun menetelmä	Arvioidaan jotain suunnitelmaa tai ratkaisua eri rooleista käsin. Kuusi erilaista roolia: tosiasiat; intuitio ja tunteet; varovaisuus ja arviointi; optimismi; uudet ideat; kokonaiskuva ja yhteenveto;	Menetelmän tarkoituksena on viedä keskustelua eteenpäin sekä varmistaa, että osanottajat puhuvat samasta asiasta ja ottavat huomioon asiaan liittyviä eri näkökulmia.
Aivoriihi	Kehittää suuri määrä ideoita joukolla ja jatkokehittää sopivimmat ideat. Ideoita halutaan paljon ja kritiikittä.	Kritiikkiä ei sallita alussa, jotta ideoita saadaan suuri määrä. Osallistetaan hyvin erilaisia ihmisiä eri näkökulmien saamiseksi. Vetäjän varmistettava, että arimmat uskaltavat osallistua eikä heitä estetä tuottamasta ideoita.
Brainwriting	Ideoita nimettöminä lapuille, joita kierrätetään eteenpäin muiden täydennettäväksi.	Toimii parhaiten, kun olemassa olevaa asiaa yritetään parantaa. Osallistujilla ei tarvitse olla vahvoja sosiaalisia taitoja osallistuakseen.
Camp-tekniikat	Pyritään kokoamaan eri ihmisiä, joilla on kiinnostusta käsiteltävää asiaa kohtaan. Avauspuheenvuoron jälkeen osallistujien annetaan keksiä aiheita, joista voidaan kehittää uusia innovaatioita. Aiheista rakennetaan tapahtuman agenda.	Camp-tekniikassa agenda rakentuu vasta tapahtuman käynnistyttyä. Tekniikka saattaa tuntua kaoottiselta ja saattaa olla vaikeaa suunnata keskustelu oikeaan aiheeseen. Lisää oleellisesti luovien ideoiden kehittämistä, mutta haastavaa kytkeä tilaisuudet osaksi virallista suunnittelujärjestelmää.
Avoimet kokoukset	Avoin tilaisuus, jossa informoidaan meneillään olevasta hankkeesta tai innovaatiosta tms. Kartoitetaan ihmisten huolia tai ehdotuksia tms. Kaavaa valmisteltaessa avoimet kokoukset laajalti käytössä.	Paikalle tulee yleensä vain pieni joukko, jossa on ääripäiden edustajia eikä useinkaan saada tietoa yleisestä näkemyksestä. Tilaisuudet kuitenkin luovat luottamusta yhteisön ja esim. suunnittelijoiden välille. Voidaan myös fokusoida jollekin ryhmälle.

Kyselyt	Kyselyt voivat vaihdella ohjatun (ennalta määritetyt vastausvaihtoehdot) ja ohjaamattoman (avoimet kysymykset) kyselyn välillä. Aluekehittämisessä avoin kysely on todettu toimivaksi tavaksi.	Kysely on erityisen hyvä työkalu saada ns. hiljaisen enemmistön mielipiteet näkyville, samoin niillä saadaan parhaiten esiin koko yhteisön mielipiteet. Tärkeä julkaista kyselyn tulokset, jotta ihmiset näkevät mihin suuntaan valtaväestö haluaa asioita viedä.
Charrettet	Pitkäkestoisia eri sidosryhmien kanssa pidettäviä tilaisuuksia, joissa pystytään saamaan valmiiksi suunnitelmia, jolloin niihin ei tule myöhemmin niin paljon vastarintaa. Ne voidaan järjestää myös siten että asiantuntijat tuovat ratkaisuja ja suunnitelmia kohderyhmälle tarkastettavaksi, jonka perusteella suunnitelmaa edelleenkehitetään. Voidaan luokitella: <ul style="list-style-type: none"> • visioivat charretet • toimeenpanevat charretet 	Suunnittelijoiden tehtävä on asetta kysymyksiä kohderyhmälle eikä antaa vastauksia. Kohderyhmän tulee lopulta hyväksyä suunnitelma ennen toteutusta.
U-city	Paikkatietojärjestelmään perustuva sovellus, johon on luotu 3D-malli alueesta, jota halutaan tarkastella. Sovellus muistuttaa esim. mitä kaikkea tulee lain mukaan huomioida kehittämisessä.	U-city teknologian käyttöönotossa on haasteita esim. tietosuojan osalta.
Skenaarioiden luominen	Skenaariot ovat erilaisia tulevaisuuden kuvia, joita voidaan olettaa toteutuvan, jos esimerkiksi alueella ei tapahdu muutoksia tai jokin merkittävä muutos oletetaan tapahtuvan.	Näyttämällä skenaarioita asukkaille, asukkaat ymmärsivät paremmin, mitä ratkaisuja muutoksilla haettiin ja miten heidän panoksensa muutoksiin vaikuttaisi.

3. ALKUHAASTATTELUT

Alkuhaastatteluissa haastateltiin puhelimitse jokaisesta hankekunnasta 1-2 henkilöä. Henkilöt olivat pääsääntöisesti itse entisiä monipaikkaisia, jotka ovat muuttaneet hankekuntaan sittemmin asumaan. Pari haastateltua oli muuttanut Nelinvoima-kuntiin ilman aiempaa taustaa alueelta. Alkuhaastatteluiden perusteella oli tarkoitus saada alustava käsitys monipaikkaisten henkilöiden ajatuksista sekä saada ideoita kyselyä varten. Tässä esitetään lyhyt tiivistelmä jokaisesta haastattelusta. Alkuhaastattelut antaneiden henkilöiden nimiä ei esitetä tässä raportissa, vaikka osa henkilöistä on tarinansa perusteella tunnistettavissa.

Muuttajatarina 1. Muuttajalla oli entuudestaan Hartolassa mökki ja puolison sukulaisia. Jokin aikaa sitten työt päättyivät pääkaupunkiseudulla. Hän muutti puolisonsa kanssa Joutsaan, josta he ostivat asunnon. Alkuun hän oli työttömänä jonkun aikaa, mutta sittemmin valittiin oman hyvinvointialueensa kotihoidon vastaavaksi ja on sittemmin miettinyt oman yrityksen perustamista. Hän on ollut erittäin tyytyväinen muuttoonsa ja esimerkiksi edullisiin elin- ja asumiskustannuksiin ja kehuu, että Joutsa on hyvällä tavalla sopivan kokoinen ja kaikki hänen elämänvaiheessaan tarvittava on lähellä. Vuoden jälkeen hän kokee itsensä jo joutsalaiseksi. Parantamishdotuksina henkilö 1 ehdottaa, että työllistämiseen olisi tarvinnut lisätukea. Lisäksi hän pohti voisiko eri ikäisille tulokkaille olla omia iltoja, joissa uusi asukas voisi tutustua uuteen yhteisöönsä. Hän kannustaa kaikkia rohkeasti tekemään elämänmuutos tai päätös muuttamisesta.

Muuttajatarina 2. Kulttuuri- ja tapahtuma-alalla toimiva henkilö muutti vuosi sitten syksyllä Sysmään puolisonsa kanssa tämän entiseen mummolaan, kun molemmat irtisanoutuivat työstänsä ja laittoivat pääkaupunkiseudulla sijaitsevan kodin myyntiin. Hänen mukaansa piti vaan luottaa, ettei jää tyhjän päälle vaan töitä löytyy. Etukäteen hän mietti, miten ihmiset suhtautuvat kaupungista muuttaneisiin ja pääseekö ”piireihin”, mutta ongelmia ei ole ollut. Hän oli vuosien aikana ehtinyt tutustua jo ihmisiin ja luoda kontakteja ja Sysmän suunnalla on oltu innostuneita mitä kaikkea yhdessä voisi tehdä. Hän toi esiin, että kunta ei varsinaisesti auttanut millään tavalla, vaikka osoittikin kiinnostusta. Hän pohti, että kunnalta voisi tulla jokin tervehdys tai tietopaketti uudelle asukkaalle, sekä yrittäjien verkostoitumiseen voisi tarjota tukea. Hänen terveisensä eteenpäin on, että kannattaa uskaltaa tehdä päätös ja lähteä. Täällä on hyvä olla ja tehdä etätöitä. Statuksen tavoittelut ja rahan takkoaminen on jäänyt taakse, kunhan saa elää kivassa elinympäristössä.

Muuttajatarina 3. Paluumuuttaja muutti vanhempiensa entiseen asuntoon Pertunmaalle noin vuosi sitten ja käynnistelee toiminimellä mökkitalokkari toimintaa. Hän halusi palata kotiseudulle vuosikymmenten jälkeen, ja yksi erityinen syy muuttoon oli pääkaupunkiseudun asumisen kova hintataso. Hän kehuu saaneensa kunnalta tukea ja Pertunmaalla onkin nimettynä projektityöntekijä avustamaan uusia yrittäjiä. Markkinointi

on haastavaa; hän pohti, että suurimpana haasteena yrittämisessä on miten saa jaettua tietoa käynnistämästään yritystoiminnasta. Pieni rahallinen tuki olisi myös aluksi ollut tarpeen, kun joutui tekemään laitehankintoja. Hän sekä toivoi että kannusti kaikenlaisia yrittäjiä yhteistyöhön.

Muuttajatarina 4. Henkilö oli alun perin Joutsassa vapaa-ajan asukas, mutta nykyisin sekä asukas että rakennus- ja sisustusalan yrittäjä. Hänellä oli koti ja yritys pääkaupunkiseudulla, josta hän lopulta tuli yrityksensä kanssa Joutsaan mökilleen asumaan, vaikka alun perin mitään yritystä ei ollut edes tarkoitus Joutsaan perustaa. Hän sai jonkin verran maaseudun kehittämistukea perustaessaan toista yritystä Joutsaan. Yritystään hän kuvaa enemmänkin elämäntavaksi, koska hänen toimialallaan asiakaskunta on suhteellisen pieni etenkin talvikausina. Hän kehuu etätyömahdollisuuksia, Joutsan hienoa luontoa ja esimerkiksi ilmaista kuntosalia. Hän myös toteaa, että yrittäjän pitää pienelle paikkakunnalle tullessaan perehtyä oikeisiin asioihin ja varmistaa, että asiakkaita oikeasti on. Nelostien läheisyyttä hän ei ole omalla alallaan kokenut ratkaisevaksi.

Muuttajatarina 5. Henkilö on liiketoimintakonsultti ja yrittäjä Hartolassa. Hänellä oli puolisonsa kanssa pitkään mökki Hartolassa, josta käsin hän teki korona-aikana pelkästään etätyötä. Sitten he siirsivät kirjansa Hartolaan ja hankkivat toimistotilan. Korona-aikana hän huomasi, että työtä voi tehdä rauhassa ja järkevästi etänä. Oli myös kallista pitää yllä taloa Hartolassa ja asunto-osaketta Helsingissä. Korona-aikana hän tutustui paikallisiin ja osallistui harrastustoimintaan. Hän toi esiin haasteita ajattelun vanhanaikaisuudessa; pikkukunnissa yritetään haalia perinteisiä yrittäjiä olemassa oleviin rakennuksiin, mutta ei hahmoteta riittävästi esimerkiksi IT-alan ja muiden hyväpalkkaisten asiantuntija-alojen työntekijöiden potentiaalia. Palvelualoilla myös asiakaslähtöisyydessä olisi kehittämisen varaa, ja hän oli kokenut, että joskus jopa pitää ”rukoilla” että saa jotain palvelua. Hän kehottaa kuntia noteeraamaan yrittäjät ja esimerkiksi kutsumaan yrittäjien edustajia mukaan kunnan hankkeisiin hyvissä ajoin. Yrittäjiä hän puolestaan kannustaa menemään aktiivisesti mukaan kuntien toimintaan; Jollei ensimmäinen ihminen sinua auta, älä pysähdy vaan etsi seuraava!

Muuttajatarina 6. Rakennusalalla toimiva henkilö tuli Jyväskylästä Sysmään puolitoista vuotta sitten. Hän etsi puolisonsa kanssa vanhaa paikkaa tai tilaa, joka sitten löytyi Sysmästä. Alkuun pelkona oli se, löytyykö paikkakunnalta töitä. Hän sai mainoksen Sysmä-oppaaseen, ja sen myötä alkoi tulla yhteydenottoja ja nyt jo useampia mökkien maalauksia. Hän pitää Sysmää otollisena paikkana, järvet ja Helsingin ovat lähellä. Kunta ei konkreettisesti auttanut yrittämistoiminnan käynnistämisessä, mutta apua tuli puolison ystävältä. Kunnalta on kyllä tullut töitä sittemmin. Hän pitää tärkeänä puskaradioita ja omaa aktiivisuutta, jotta saa tunnettuutta ja asiakkaita. Hän lähettää terveisinä muille, että pitää olla rohkea ja omatoiminen niin pärjää!

Muuttajatarina 7. Henkilö on yritys pääkaupunkiseudulla. Hän aikoinaan etsi pitkään paikkaa missä on hehtaareita, hyvät järvet ja kelkkareitit sekä sijainti lähellä jotain taajamaa. Paikka löytyi Joutsasta, josta

ostetun tilan rakennukset ovat nykyisin kunnostettu kuntoon ja sittemmin mökkiläisenä olon jälkeen kirjatkin on siirretty Joutsaan. Hän ei tuntenut paikkakuntaa etukäteen ennen muuttoa. Hän kehuu, että Joutsassa on otettu hyvin vastaan ihan koko perhe. Hän on alustavasti kartoitellut mahdollisuuksia siirtää myös yritystoimintaa Joutsaan, mutta tällä osa-alueella olisi ollut kehitettävää. Hän koki, että on aikoinaan saanut hieman heikosti vastauksia sen suhteen minkälaista yritystarvetta alueella olisi, ja hän pitääkin erittäin tärkeänä, että pikkukunnissa olisi elinkeinokoordinaattori tai -asiamies, joka yhdistää kunnat ja yrittäjät. Hän kehuu kunnan nykyistä elinkeinomiestä ja toivottaa kaikki tervetulleeksi Joutsaan. Hänen perheensä perässä paikkakunnalle ovat muuttaneet puolison vanhemmat, sisko perheineen ja puolison veli sekä oma poika ja oma siskon tyttö, eli kirjaimellisesti puoli sukua!

Alkuhaastatteluista puhkui läpi innostus muutosta kaupungista maalle pikkukuntiin. Haastatelluilla muuttajilla on ollut rohkeutta toteuttaa elämänmuutos, ja moni olikin tullut ilman tietoa uudesta työstä. He ovat löytäneet paikkansa sekä työmarkkinoilla että yhteisössä. Yrittäjien yhteistyö keskenään ja kunnan kanssa sekä yrittäjien avuksi palkattu henkilö nähtiin laajalti erittäin tärkeäksi. Etätöiden nähtiin myös yleisesti avaavan aivan uusia mahdollisuuksia pikkupaikkakunnille. Alueen huomattava vahvuus on elinympäristö, jossa asumis- ja elinkustannukset ovat tuntuvasti ruuhkaista pääkaupunkiseutua matalammat. Nelinvoimaa-kuntien sijainnilla tuntuu olevan muuttajien mielestä kaksi hyvää puolta, eli yhtäaikaa etäisyys ja läheisyys pääkaupunkiseudusta.

4. KYSELY NELINVOIMAA-KUNTIEN KESÄASUKKAILLE

Kysely suunnattiin Joutsan, Hartolan, Sysmän ja Pertunmaan vapaa-ajan asukkaille. Kysely oli avoimesti internetissä ja siitä tiedotettiin laajasti hankkeen ja kuntien toimesta muun muassa alueen kesälehdissä, kuntien kesäasukaskirjeissä, kesätapahtumissa (QR-koodillinen flyer), kuntien internet -sivuilla ja somekanavissa, Nelinvoimaa-sivustolla (www.nelinvoimaa.fi) sekä mökkiläisten ryhmissä ja puskaradioissa. Yhteistyötä kyselyn markkinoinnissa tehtiin myös vapaa-ajanasukasyhdistysten ja toimi- ja neuvottelukuntien kanssa. Vastaamiseen aktivoitiin myös arvonnalla, jossa vastanneilla oli mahdollisuus jättää yhteystietonsa ja osallistua neljään 50 € lahjakortin arvontaan (yksi lahjakortti per kunta).

Vastausaikaa oli 15.5.-15.6.2023. Tarkkaa tietoa hankekuntien vapaa-ajan asukkaiden määrästä ei ollut saatavilla, koska myöskään alueen kunnissa ei tätä tietoa ole. Sen sijaan projektilta oli saatu tieto, että hankekunnissa on vapaa-ajan kiinteistöjä arviolta yhteensä noin 9900. Osa näistä kiinteistöistä on asuinkelvottomia ja osa myös tyhjillään ilman käyttäjiä. Koska vapaa-ajan asukkaiden määrä ei ole tiedossa, ei kyselytutkimuksen vastausten edustavuutta voi luotettavasti arvioida.

Vastauksista poistettiin ne vastaukset, joissa vastaajalla ei ollut vapaa-ajan asuntoa jossain neljästä Nelinvoimaa-kunnassa. Vastauksista laadittiin prosentuaaliset jakaumat tai histogrammit riippuen asetetusta kysymyksestä. Usean monivalintakysymyksen yhteydessä oli mahdollisuus vapaamuotoisen avovastauksen antamiseen. Vastaukset käsiteltiin sekä alueellisesti (kaikki tulokset yhdessä) ja kuntakohtaisesti. Avovastaukset arvioitiin silmämääräisesti.

Kyselyn tulokset esitetään kaikkien aihealueiden osalta yhteistuloksina. Jos kuntakohtaiset tulokset erosivat toisistaan merkittävästi (~ 5-10 % tai enemmän), esitetään tulokset myös jokaisen kunnan osalta erikseen. Pitää muistaa, että suhteessa kiinteistöjen määrään vastaajien määrä on varsin pieni, joten kuntien väliset pienet erot voivat selittyä ainakin osittain vastausten edustavuustekijöillä. Avovastauksista laadittiin yhteenveto tähän raporttiin.

Kesäasukkaille suunnatussa kyselyssä kysyttiin teemoittain seuraavat kysymykset:

1. Minulla on vapaa-ajan asunto

- Joutsassa
- Pertunmaalla
- Sysmässä
- Hartolassa
- Muualla

2. Vietän aikaa vapaa-ajan asunnollani tyypillisesti
 - Muutamia viikonloppuja vuodesta
 - Muutamia viikkoa vuodesta
 - Muutamia kuukausia vuodesta
 - Yli puolet vuodesta
 - Suurimman osan vuodesta tai lähes koko vuoden'
 - En osaa sanoa
3. Olen käyttänyt vapaa-ajan paikkakunnallani seuraavia palveluita (voi valita useita)
 - Hyvinvointipalvelut (esim. kosmetologi, hieroja, kampaaja, jalkahoito)
 - Hoivapalvelut (lasten- tai vanhustenhoito yms.)
 - Rakennus- ja/tai sisustuspalvelut
 - Korjauspalvelut (esim. autonkorjaus ja kodinkoneiden korjaus)
 - Matkailupalvelut
 - Ravintolapalvelut
 - Liikenne-, kyyti- tai kuljetuspalvelut
 - Talonmiespalvelut (nurmikonleikkaus, korjailut, lumityöt yms. pienimuotoiset palvelut)
 - Tietotekniikka – ja IT-palvelut
 - Liikuntapalvelut
 - Ulkoilu- ja luontopalvelut (esimerkiksi luontoretket, metsästysretket, lumikelkkailu jne.)
 - Asiantuntijapalvelut (esimerkiksi suunnittelu- tai asianajopalvelut)
 - Pitopalvelut
 - Ompelu- ja suutaripalvelut
 - Kauppapalvelut
 - Muu palvelu (seuraavassa kohdassa voit tarkentaa)
 - En käytä palveluita
4. Kertoisitko lisää, mitä palveluita olet käyttänyt?
5. Olen kaivannut vapaa-ajan paikkakunnallani seuraavia palveluita, mutta en ole löytänyt niitä tai ne eivät ole olleet saatavilla (Samat vastausvaihtoehdot kuin kysymyksessä 3).
6. Kertoisitko lisää, mitä palveluita olisit toivonut tai tarvinnut, ja mikä mahdollisesti olisi ollut syynä, ettei niitä ole saanut?

7. Jokaisella meistä on erilaisia taitoja ja monista niistä saattaisi olla hyötyä muillekin. Kerrotko minkälaisia ammattin, vapaa-ajan tai harrastusten kautta saatuja taitoja ja osaamista sinulla olisi, siis sellaista, jota ainakin periaatteessa voisi hyödyntää tarjoamalla esimerkiksi pienimuotoisesti palveluna muillekin?
8. Minua voisi kiinnostaa perustaa yritys tai toiminimi tuottaakseni palveluita muille vapaa-ajan paikkakunnallani (joko pienimuotoisesti tai isompana toimintana) tai siirtää jo olemassa olevaa yrittäjyyttä vapaa-ajan paikkakunnalle?
- Kyllä
 - Ei
 - En osaa sanoa
9. Mikä yritystoiminnan aloittamisessa tai siirtämisessä mahdollisesti mietityttää?
10. Kertoisitko lisää, minkälainen apu tai tuki yritystoiminnan käynnistämiseksi olisi sinulle tarpeen?
11. Olen omalla kohdalla miettinyt työllistymistä alueelle?
- Kyllä
 - Ei
 - En osaa sanoa
12. Jos vastasit kyllä, niin minkä alan töitä haluaisit?
13. Jos vastasit ei, niin onko jokin esteenä tai onko jokin syy, ettei työllistyminen alueelle kiinnosta?
14. Oletko harkinnut alueella muuttamista?
- Kyllä
 - Ei
 - En osaa sanoa
15. Oletko harkinnut vapaa-ajan asunnon muuttamista ympärivuoden asuttavaksi?
- Kyllä
 - Ei
 - En osaa sanoa
16. Näetkö jotain esteitä alueelle muuttamisessa tai vapaa-ajan asunnon muuttamisessa ympärivuotisesti asuttavaksi?
17. Minua kiinnostaa osallistua hankekuntien elinvoimatyöhön, esimerkiksi ideoinnin, verkostoitumisen, innostuksen hakemisen mielessä tai mahdollisesti oman yritystoiminnan laajentamisen tai perustamisen muodossa?
- Kyllä
 - Ei
 - En osaa sanoa

18. Osallistuisin mieluiten seuraavilla valitsemillani tavoilla?

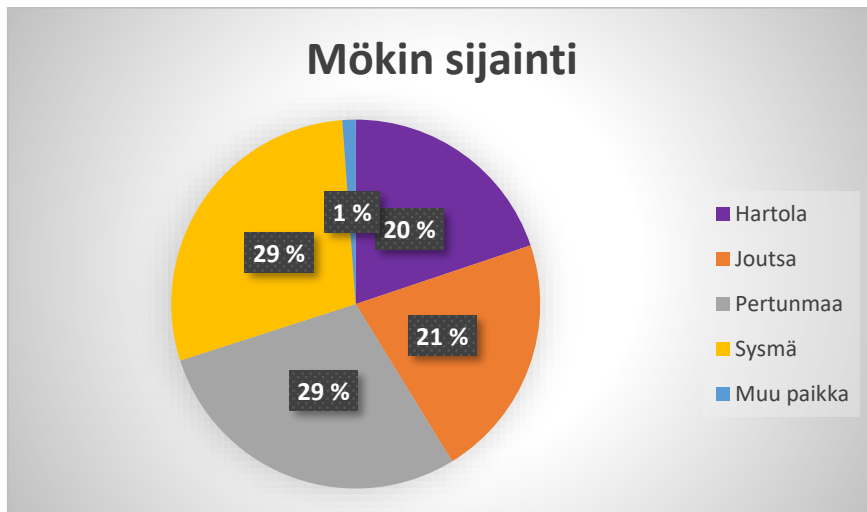
- Kunnan järjestämät viralliset tapaamiset ja/tai työryhmät
- Vapaamuotoiset tapaamiset
- Tilaisuudet kylätapahtumien yhteydessä
- Vapaaehtoistyö
- Kyselyt
- Muu tapa

19. Voit tarkentaa vastaustasi, miten mieluiten osallistuisit vapaa-ajan kuntani elinvoimatyöhön

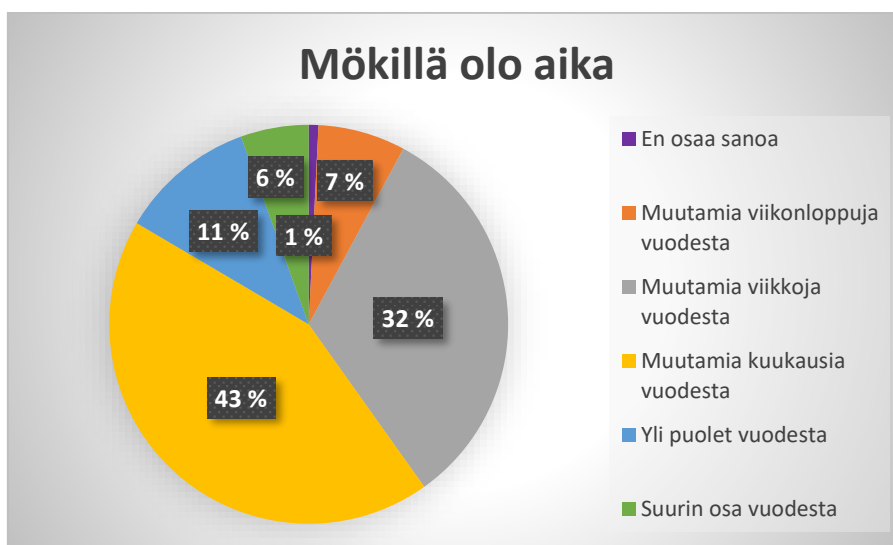
5. KYSELYN TULOKSET

VASTAAJIEN PROFIILI

Vastaajia oli yhteensä 257 ja vastaajien mökit sijaitsivat hankekunnissa siten, että Sysmän ja Pertunmaan mökkiläisiä oli molempia noin 30 % vastaajista, kun taas Joutsassa ja Hartolassa kummassakin noin 20 % vastaajista (Kuva 1). Kolmella vastaajalla mökki sijaitti muualla kuin hankekunnassa, joten heidän vastauksensa poistettiin muiden tulosten käsittelystä eikä niitä siis ole huomioitu. Mökeillä myös vietetään paljon aikaa (kuva 2); peräti 60 % vastaajista ilmoitti viettävänsä mökeillään muutamia kuukausia vuodesta – suurimman osan vuodesta, ja näistä 17 % yli puolet vuodesta.

Kuva 1. Nelinvoimaa-kyselyn vastaajien vapaa-ajan asuntojen sijainti.

Kuva 2. Nelinvoimaa-kyselyn vastaajien mökillä vietetty aika.

Vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käyttö ja palvelutarve esitetään koko alueen osalta kuvissa 3 ja 4.

Eniten hankekuntien vapaa-ajan asukkaat käyttivät kauppa- ja ravintolapalveluita, joiden jälkeen seuraavaksi eniten käytettiin rakennus- ja sisustus- sekä korjauspalveluita. Kuntakohtaiset tulokset ovat liitteessä 1. Avovastauksissa käytettyjä palveluja kuvailtiin laajasti ja monipuolisesti. Esiin tuotiin myös palveluita, joita ei ollut kyselyssä tai ne eivät kuuluneet selkeästi mihinkään ryhmään, kuten posti, kulttuuri- ja ohjelmapalvelut, seurakunnan palvelut, kirjasto, jätepalvelut, apteekki ja esimerkiksi golf-kenttä Hartolassa. Toisaalta joku mainitsi, että olisi käyttänyt enemmänkin palveluita, mutta ei ole löytänyt tarvitsemaansa palvelua. Kysymykseen ”Kertoisitko lisää mitä palveluita olet käyttänyt” vastattiin muun muassa seuraavanlaisesti:

- *”Mökin laajemmissa remonteissa mm. saunan sisäpuolen remontin ja katon uusiminen paikallisten toimesta. Kohdan 3 lisäksi kirjastoa ja museoita. Veneen huolto ja säilytys”.*
- *”Ruohonleikkurin korjaus, päivittäistavarakauppa, 4H kirppis, alko, hyötyjäteasema, taksi, Kardemumma, apteekki, paikallisten auraus ja maansiirtopalvelut, nuohooja (kun vielä oli), ladut”*
- *”Kirkon palvelut, nuorison leiripalvelut (4H/seurakuntaleiri nuorelle, tosin oli hyvin vaikeata päästä mukaan ulkopaikkakuntalaisena, joten tässä kehitysidea: nuorten ja lasten leirit kaikille avoimiksi!)”*
- *”Kauppa- ja ravintolapalvelut ovat ne yleisimmät. Autoa ja ruohonleikkuria on huollettu ja kampaajalla käyty. Mökille on rakennettu terassi ja laiturit. Tapahtumiin on osallistuttu 🍷”*
- *”Erilaisia mökin rakentamiseen ja kunnossapitoon liittyviä palveluita, sekä päivittäispalveluita. Esimerkiksi sähköurakointi, laiturin ja terassin rakentaminen, rautakauppa, päivittäistavarakauppa, ravintola, kiinteistövälitys, ym.”*

Palveluiden tarvemäärät suhteessa vastaajamäärään ovat kuitenkin varsin pienet (0-10 % vastaajista). Eniten kaivattiin liikennepalveluita ja ravintolapalveluita. Palveluiden tarpeessa oli jonkin verran kuntakohtaisia eroja, joskin pitää muistaa, että kuntakohtaisten vastaajamäärien ollessa kuitenkin suhteellisen pieniä, johtopäätösten vetämisessä pitää olla varovainen. Kuitenkin jotain yleispiirteistä kuntakohtaisesta palvelutarpeesta (liite 1) voi tulosten perusteella sanoa:

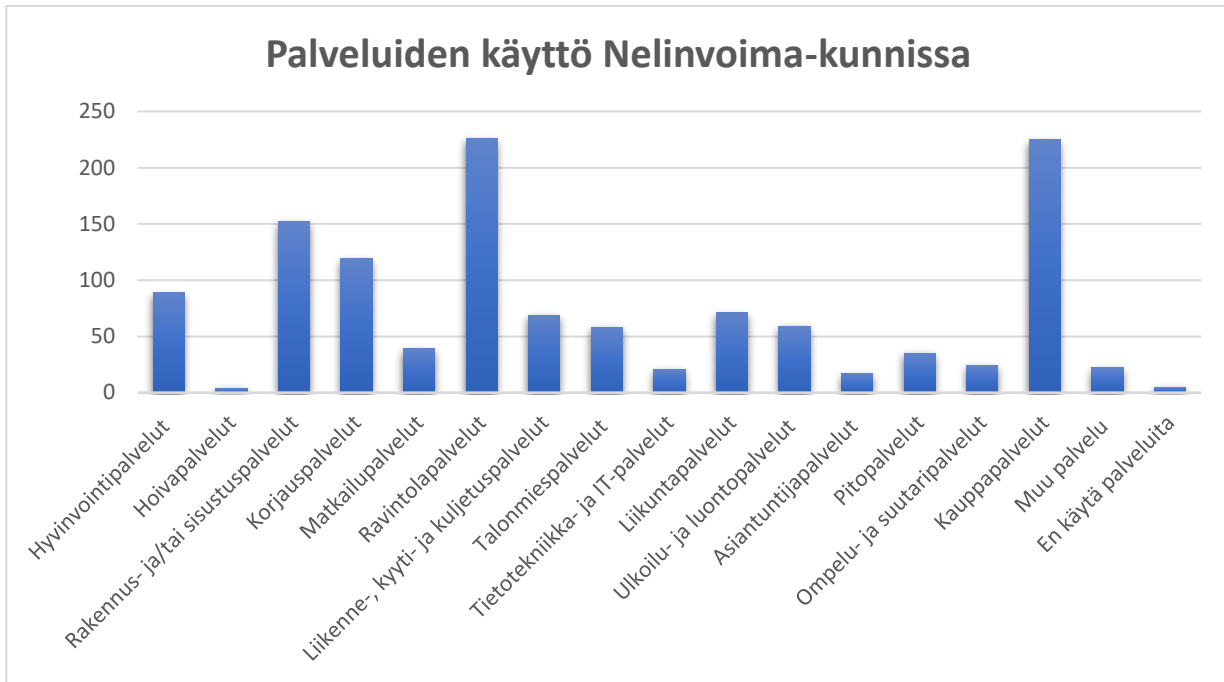
- Hartolassa vapaa-ajan asukkaiden suunnalta kaivattiin selkeästi eniten kauppapalveluita (>20 % vastaajista) palvelutarpeen ollessa muutoin varsin tasaista (0-10 % palvelutyyppiä kohden).
- Joutsan vapaa-ajan asukkaat kaipasivat selkeästi eniten liikenne-, kyyti- ja kuljetuspalveluita (n. 15 % vastaajista), muutoin tarve hajaantui eri palvelutyyppien välille (0-9 % palvelutyyppiä kohden).
- Pertunmaalla vapaa-ajan asukkaat kaipasivat eniten hyvinvointipalveluita (11 %) ja liikennepalveluita (12 %), muutoin tarve hajaantui eri palvelutyyppien välille (0-9 % palvelutyyppiä kohden).

- Sysmäläiset mökkiläiset kaipasivat eniten ravintolapalveluita (11 %), muutoin palvelutarve hajaantui usealle eri palvelutyypille (0-8 %).

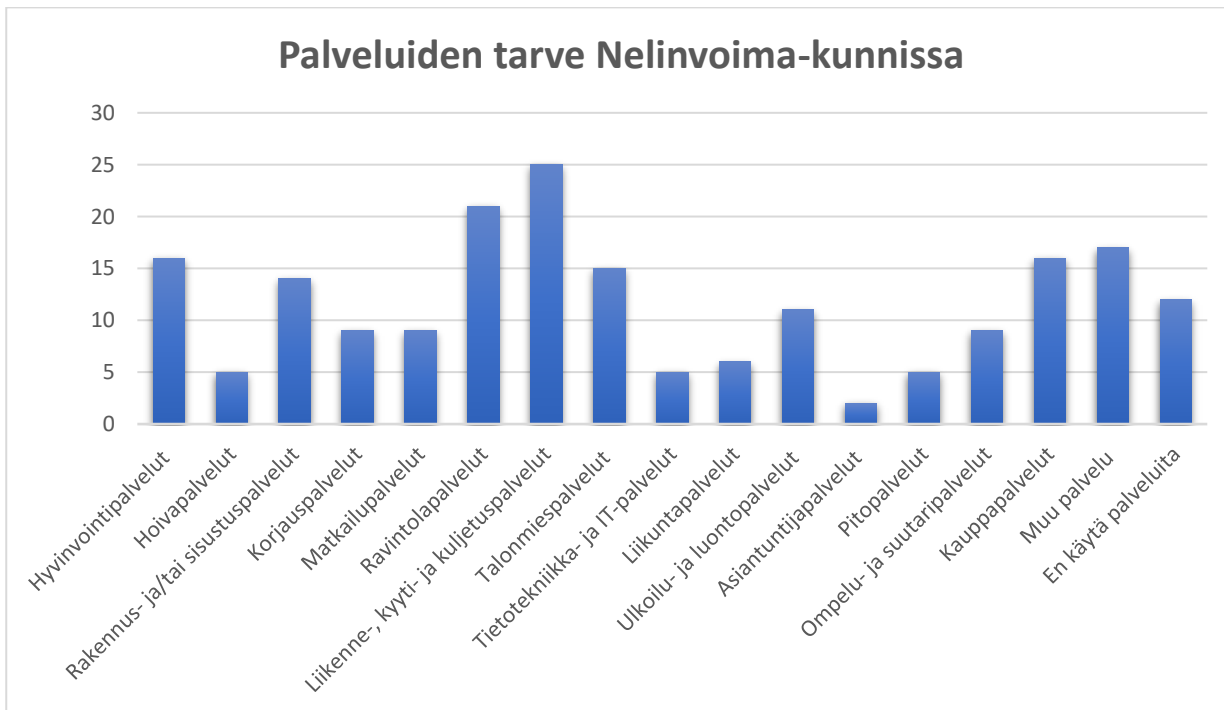
Avovastauksissa kysymykseen ”Kertoisitko lisää, mitä palveluita olisit toivonut tai tarvinnut ja mikä mahdollisesti olisi ollut syynä, ettei niitä ole saanut”? mainittiin palveluita laidasta laitaan. Jotkut olivat tyytyväisiä eivätkä kaivanneet lisää palveluita, mutta noin puolet tähän kohtaan vastaajista nimesi erilaisia palveluita, joita olisi tarvinnut. Alueen vastauksista voi esimerkiksi nostaa esiin yöpymis-, pitopalvelu- ja ravintolapalvelut, rautakauppa- ja rakennuspalvelut, hyvinvointipalvelut sekä taksien saatavuuden tapahtumien aikana tai etäämmälle keskustajaamasta. Joillekin autottomille ongelma on ollut päästä mökilleen. Muutama ote avovastauksista:

- *”Kauppapalveluita enemmän, jotta hinnat ei olisi niin korkealla, että kaupungista tulee haettua suurin osa.”*
- *”Kesämökin remonttiin tarvitsisin tekijää, mutta tosi huonosti on saatavilla tietoa tekijöistä. Pitäisi itse soittaa kaikki läpi, mieluiten etsisin esim. nettisivuilta infon.”*
- *”Olen autoton, ja julkisen liikenteen yhteydet Helsingistä ovat olemattomat Sysmään ovat olemattomat. Myöskään vaihtoyhteydet Lahdesta eivät toimi, bussit kulkevat vain koulupäivinä, vaihtoaika on tunti ja Lahti-Sysmä välin koululaisbussivuoro kestää lähes kaksi tuntia. Myöskään vuoroja Sysmä-Hartola välillä ei ole lainkaan, busseja Hartolasta Helsinkiin kulkee useita. Jos yhteydet olisivat toimivammat, tekisin enemmän etätöitä mökiltä käsin. Ravintolapalvelut ja ruokailuvaihtoehdot ovat Sysmässä vähäiset, kesä-elokuun ulkopuolella ei palvele kuin yksi pizzeria.”*
- *”Kosmetologi oli aiemmin, mutta nyt ei ilmeisesti enää ole. Käyttäisin mielelläni.”*
- *”Esim. Maansiirto vaikea saada yhteystietoja henkilöiltä, joilla tietoa alueen palveluista paremmin. Ei halua jakaa tietoa.”*

Todettakoon kuitenkin myös se, että alueen tasolla mikään yksittäinen palvelu ei noussut erityisen näkyvästi puuttuvaksi palveluksi, vaan kysyntää olisi tasaisesti monenlaisille palveluille. Kunnat ovat sen verran pieniä, että jos yksi palveluntarjoaja lopettaa toiminnan, saattaa koko palvelu loppua kunnasta. Kuitenkin, kun katsoo rinnakkain käytettyjä palveluita ja kaivattuja palveluita, voisi karkeasti arvioida, että osin ongelma saattaa olla se, että palveluita, joita on jääty kaipaamaan, ei jostain syystä löydetty ole tai palvelua ei ole huomattu hakea naapurikunnan puolelta, jossa palvelua saattaisi hyvinkin olla. Tietoa palveluista ja tekijöistä koettiin olevan huonosti saatavilla.

Kuva 3. Vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käyttö Nelinvoimaa-kunnissa. Y-akselilla on vastaajien kokonaismäärä.

Kuva 4. Vapaa-ajan asukkaiden palveluiden tarve Nelinvoimaa-kunnissa. Y-akselilla on vastaajien kokonaismäärä.

KIINNOSTUS YRITTÄMISEEN JA TYÖLLISTYMISEEN HANKEKUNTIEN ALUEELLA

Vastaajilla oli monenlaista taitoa ja osaamista, josta voisi olla hyötyä muillekin. Tällaista osaamista oli esimerkiksi lasten- ja lemmikinhoidon tai suomen kielen opetuksen osaaminen, eräopastaidot, kirjanpito, IT- ja juridinen osaaminen, graafisen suunnittelun taidot, puutarhanhoitotaidot, hoiva-alan osaaminen. 8 % vastaajista on kiinnostunut yrittämisestä tai yritystoiminnan siirtämisestä alueelle ja yli 20 % voisi harkita asiaa. Eniten yrittäminen tai olemassa olevan yritystoiminnan siirtäminen hankekuntaan kiinnosti Hartolassa (12 %) ja vähiten Pertunmaalla (4 %). Kuntakohtaiset erot olivat varsin pieniä, ja koko alueen vastausprofiili kuvaa hyvin kiinnostusta. Yleisin syy kiinnostuksen puutteelle oli se, että vastaaja oli eläkkeellä tai etäisyys varsinaiseen kotikuntaan oli liian pitkä. Jotkut tosin pohtivat asiakkaiden ja kysynnän riittämättömyyttä ja pelkoa toimeentulosta. Alkurahoitus tai neuvonnan tarve oli hyvin harvalla vastaajalla kynnyskysymyksenä. Alla on muutamia sitaatteja, mikä mietitytti yritystoiminnan perustamisessa tai siirtämisessä hankekuntaan:

- *”Rahoitus ja onko palvelu tarpeellinen. Löytyykö asiakaskunta. Tietenkin myös se, että ei olla ainakaan tällä hetkellä muuttamassa alueelle.”*
- *”Valokuituyhteyden saanti ja hinta.”*
- *”Kun on vakituinen työpaikka olemassa, niin siihen verrattuna yrittäjyyteen liittyvä epävarmempi tilanne.”*
- *”Onko asiakkaita? Tilat, en halua käyttää mökkiäni palvelujen tarjoamiseen. Ideoita olisi, jos olisi tietynlaiset tilat.”*

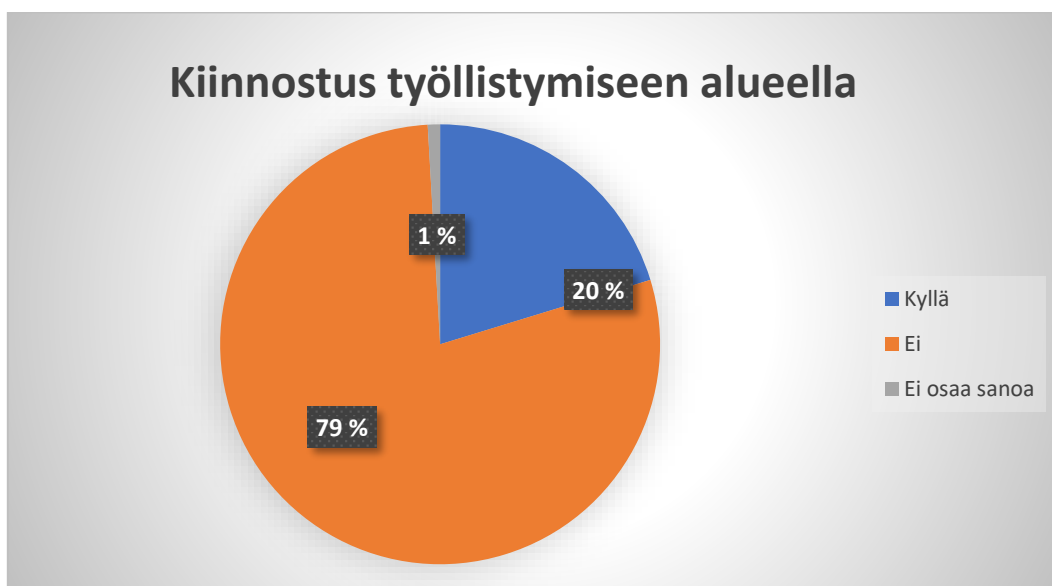

Kuva 5. Nelinvoimaa-kuntien vapaa-ajan asukkaiden kiinnostus yrittämiseen tai olemassa olevan yritystoiminnan siirtämiseen mökkikuntaansa.

Työllistymishalukkuutta oli laajemmin (kuva 6). Kiinnostus vaihteli kuntakohtaisesti 14-22 % välillä, ollen suurinta Pertunmaalla ja pienintä Hartolassa ja Sysmässä. Avovastausten perusteella eniten kiinnostusta työllistymiseen oli hoitoalalle (lähihoitaja, kodinhoitaja, lääkäri), mutta muutoin eri alat tulivat monipuolisesti vastauksissa esiin. Selkeästi yleisin syy kiinnostuksen puutteelle oli se, että vastaaja oli eläkkeellä. Monilla myös on jo hyvä työpaikka muualla.

Kysymykseen, jolla kartoitettiin vapaa-ajan asukkaiden omia taitojakin, joita voisi muillekin tarjota palveluina, vastattiin avovastauksissa muun muassa seuraavasti:

- *"Rautainen henkilöstö/ palkkahallinnon asioiden hoitaminen 45-vuoden kokemuksella eli kokemusta löytyy, mikäli joku tarvitsee toimistoalan ammattilaista 😊"*
- *"Urheiluvalmennusta, yrityskonsultointia, projektinhallintaa, työnhakusparrausta."*
- *"Suunnittelu (pihasuunnittelu, rakennussuunnittelu), viestintä ja sisällöntuotanto (visuaalinen ja sanallinen), graafinen suunnittelu, wordpress-sivustot (asennus ja ylläpito), digiohjelmistojen käytön tuki."*
- *"Lääkäripalvelut 😊."*
- *"Loma-asunnon rakentaminen, käytännön kokemus, rakentamiskokemus, valintojen vaihtoehdot, virheet ja hyvät ratkaisut. ..."*
- *"Olen miettinyt, että voisiko minulla olla annettavaa pikkupaikkakunnalle. Täällä on maataloutta ja eläintiloja, ne kiinnostaa heidän auttaminen."*

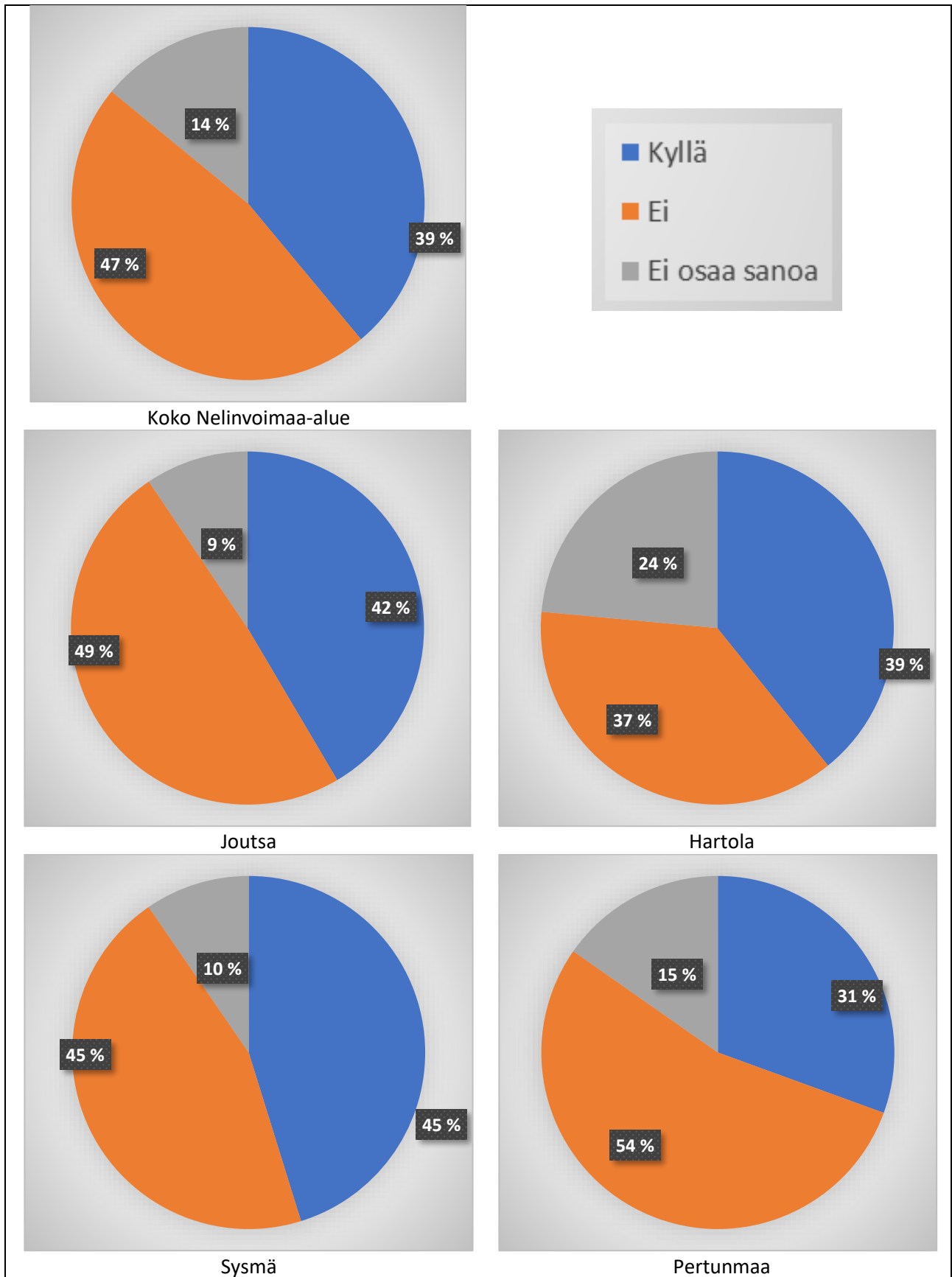
Kuva 6. Nelinvoimaa-kuntien vapaa-ajan asukkaiden kiinnostus työllistymiseen hankekuntien alueella.

KIINNOSTUS MUUTTAMISEEN ALUEELLE JA MÖKIN MUUTTAMINEN YMPÄRIVUOTISEKSI

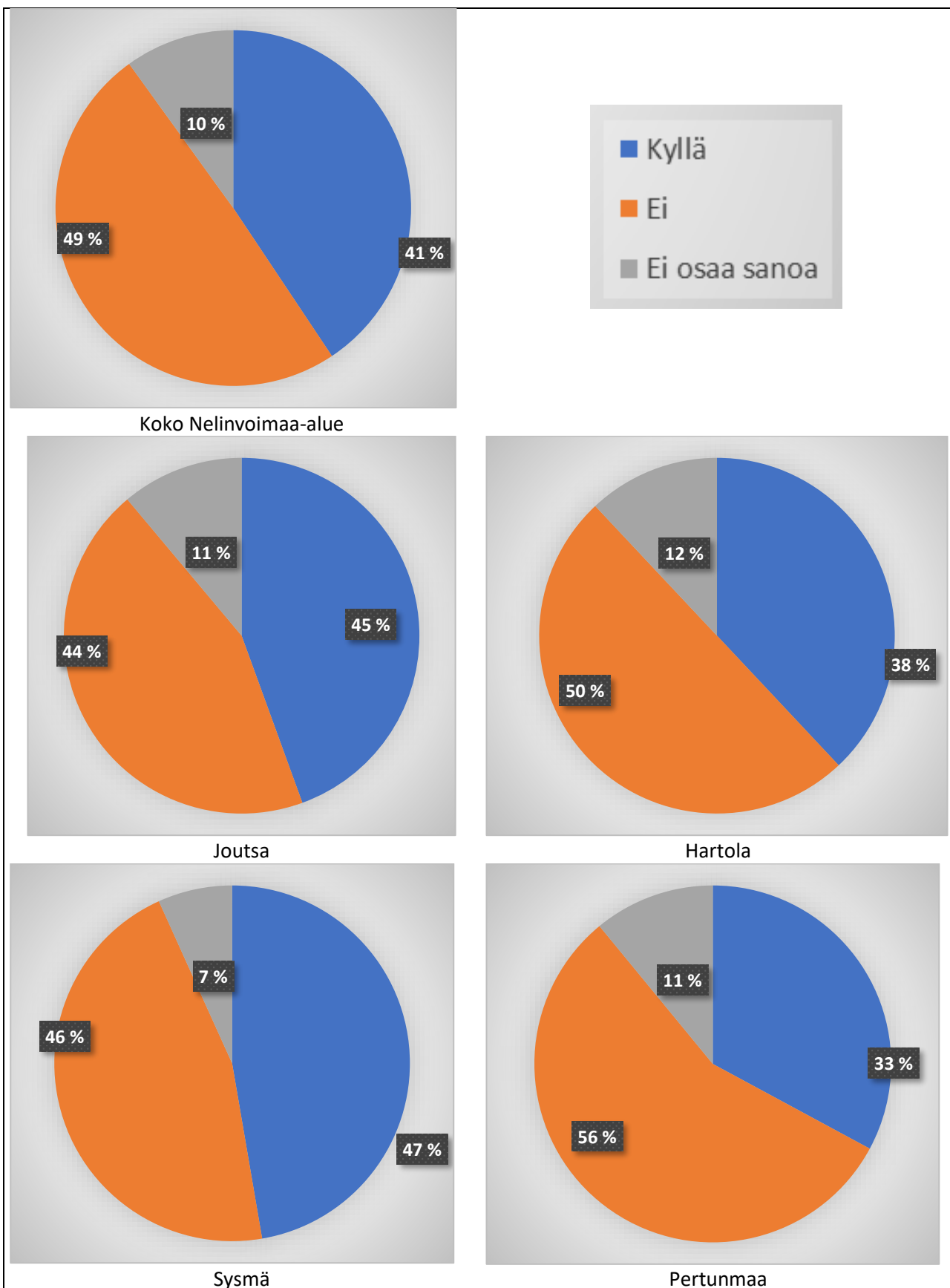
Nelinvoimaa-kuntien elinvoiman kannalta mielenkiintoisimmat ja kenties yllättävimmät tulokset liittyvät kiinnostukseen vapaa-ajan asunnon muuttamiseksi ympärivuotiseksi sekä muuttoon alueelle (kuvat 7 ja 8).

Kiinnostus oli kauttaaltaan huomattavan suurta hankekunnissa: Alueellisesti katsottuna 39 % vastaajista oli kiinnostunut muuttamaan vapaa-ajan asuntonsa ympärivuotiseksi ja samaa suuruusluokkaa eli 41 % vastaajista oli kiinnostunut muuttamaan mökkikuntaansa. Sysmässä kiinnostus oli voimakkainta (45 / 47 %) Joutsan tullessa heti kintereillä (42 / 45 %). Kiinnostus oli hieman lievempää Hartolassa (39 / 38 %), ja lievintä Pertunmaalla (31 / 33 %), jossa sielläkin kiinnostus oli kuitenkin huomattavaa. Kyselyssä ei selvitetty, kuinka monella mökki oli jo ympärivuotinen, vaikka avovastauksissa jotkut kertoivat näin olevan. Kuntien elinvoimatyön kannalta tätä voi pitää erityisen merkittävänä tuloksena. Vaikka vastaajien määrä suhteessa alueella olevien vapaa-ajan kiinteistöjen määrään on pieni eikä tulosten edustavuutta voi arvioida luotettavasti, asukasmääriltään pienissä kunnissa jo kymmenien uusien työikäisten veronmaksajien saaminen kuntaan voi olla kunnan elinkelpoisuuden kannalta merkittävää. Useimmilla esteenä muuttamiselle koettiin se, että mökki ei ole talviasuttava tai remontointi olisi vaativaa tai ei olisi järkevää. Saarisijainti oli myös monella esteenä. Mainittakoon myös, että useassa avovastauksissa mainittiin jonkinlainen epäluottamus kunnan toimintaan. Alla sitaatteja avovastauksista koettujen esteiden osalta:

- *"Pitäisi rakentaa uusi mökki tontille. Mutta tontin kaikki "kommervenkit" tuottaa liikaa töitä. Ei saa samalle paikalle rakentaa, kun aikaisempi on liian lähellä rantaa. Omituinen ns. tie kulkee tontin poikki, joku sopimus tehty 1960-luvulla ja siitä ei pääse eroon, kuin maksamalla hurjan hinnan, vaikka kukaan ei sitä ole ikinä käyttänyt. Estää rakentamisen."*
- *"Paikkakunnan sisäänpäinkääntyneisyys, ei tietoaakaan sosiaalisesta savolaisuudesta. Suoraan sanottuna."*
- *"Alueelle kunnan tulisi järjestää samat palvelut kuin muillekin asukkaille: tienhoito, valaistus, jätehuolto ym."*
- *"Talomme sopii ympärivuotiseen käyttöön, mutta byrokratia voi olla esteenä, jos jokin lakisääteinen tekninen este löytyisi. Muita esteitä ei ole."*
- *"Sairaustapauksissa liian kaukana keskussairaala."*
- *"Rakennusvalvonnan resurssit auttaa asiassa epäilyttää."*

Kuva 7. Kiinnostus muuttaa vapaa-ajan asunto ympärivuotiseksi asunnoksi.

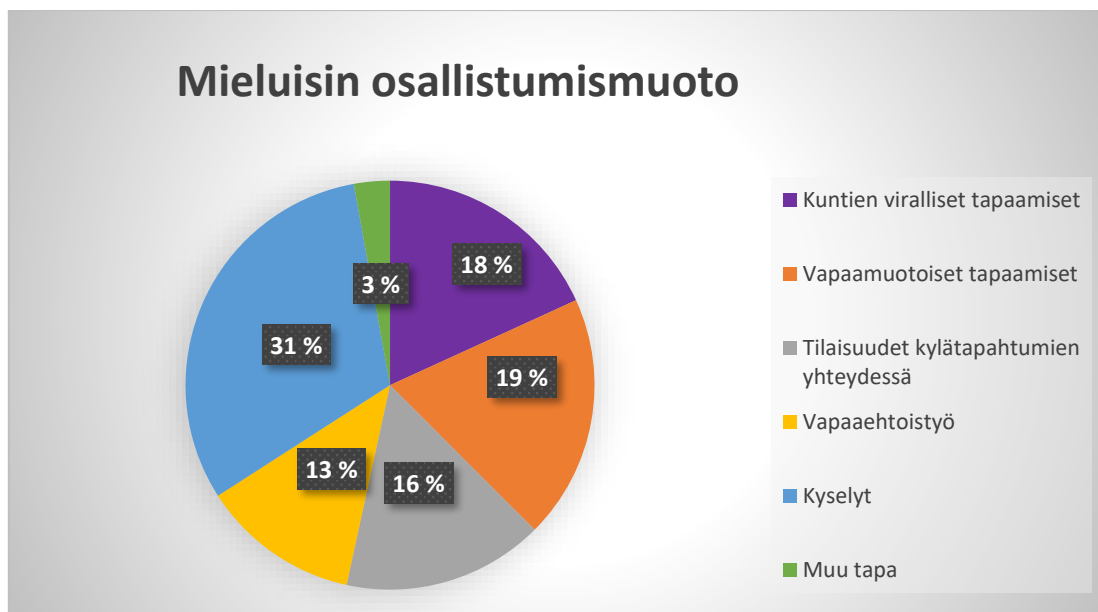

Kuva 8. Kiinnostus muuttaa mökkikuntaan.

Lopuksi kyselyssä kartoitettiin kiinnostusta elinvoimatyöhön. Kuudesosa kyselyyn vastanneista vapaa-ajan asukkaista oli kiinnostunut osallistumaan alueen elinvoimatyöhön ja neljäsosa voisi harkita osallistumista (kuva 9). Kyselyitä pidettiin mieluisimpana tapana osallistua (kuva 10), mutta sen ohella sekä vapaamuotoiset että kuntien järjestämät viralliset tapaamiset tuntuivat vastaajista kiinnostavilta. Vapaaehtoistyö ja kylätapahtumien yhteydessä järjestettävät tilaisuudet saattaisivat myös jonkin verran kerätä osallistujia.

Kuva 9. Kiinnostus alueen elinvoimatyöhön osallistumiseen.

Kuva 10. Kiinnostavin tapa osallistua alueen elinvoimatyöhön.

Tässä selvitystyössä on pohdittu monipaikkaisten asukkaiden osallistamista kuntien elinvoimatyöhön. Työ keskittyi Hartolan, Joutsan, Pertunmaan ja Sysmän kuntien yhteisen Pienten kuntien akatemia -hankkeen puitteissa tarkastelemaan vapaa-ajan asukkaiden potentiaaliin ja kiinnostukseen elinvoimatyöhön liittyen. Työ koostui kirjallisuuskatsauksesta, alkuhaastatteluista ja hankekuntien vapaa-ajan asukkailla suunnatusta kyselystä.

Kuntien elinvoima on laaja ja monella tavalla määritelty käsite. Nykyään taloudellisten tekijöiden lisäksi elinvoimatekijöihin lasketaan sosiaalisia tekijöitä, kuten yhteisöllisyys, osallisuus ja paikallisidentiteetti. Etätyön myötä ns. luovalla luokalla ja vapaa-ajan asukkailla on merkittävä rooli kuntien elinvoiman osatekijänä. Yleisesti ottaen paikkakuntien menestyksen selittäjiksi 2000-luvulla on Richard Floridan 3T-mallin mukaisesti esitetty teknologiaa, osaamista ja suvaitsevuuksia (Technology, Talent, Tolerance) (Anttiroiko 2023). Kapitalistinen maailma on siirtymässä kohti uutta taloutta, jonka keskiössä on luovuus. Tämä ei käsitä pelkästään kulttuuria ja taiteita, vaan kasvun ytimessä ovat ammatit esimerkiksi korkean teknologian, johtamisen, yrityspalveluiden, asiantuntijatehtävien ja kulttuuritoimintojen alueilla. Floridan teorioiden mukaan ns. luovan luokan / ammattiryhmien edustajat hakeutuvat pois perinteisistä teollisuuskeskittymistä etsimään ympäristöä ja yhteisöjä, joista he löytävät elämyksiä, avoimuutta ja esimerkiksi suvaitsevuuksia. Nämä ryhmät myös tuovat ja luovat työpaikkoja perässään ja näiden ympärille alkaa rakentua uusia yhteisöjä. Aiemmat käsitykset yritysten ja teollisuuslaitosten sijaintien merkityksestä väestön liikkumisen suhteen eivät enää toimi entiseen malliin. Huomattavaa on, että pikkukuntien vapaa-ajan asukkaista monet edustavat paikkariippumattomia ammattikuntia.

Vapaa-ajan asukkaissa onkin huomattavaa elinvoimapotentiaalia pienille keskittymille, ja kuntien on aiheellista osallistaa vapaa-ajan asukkaita monin keinoin kuntien elinvoimatyöhön. Osallistamisessa ei tarvitse eikä pidäkään nykypäivänä pitäytyä kuntalain muodollisissa osallistamistavoissa, vaan tässäkin luovuuden soisi antaa kukoistaa. Vakiokasvojen pitämien puheiden sijasta kuntia kannustetaan aidosti osallistamaan vapaa-ajan asukkaita aluekehittämiseen ja elinvoimatyöhön keinovalikoiman ollessa hyvinkin laaja. Osallistamistavoista on raporttiin koottu tiivis katsaus.

Työn alkuvaiheessa tehtiin alkuhaastattelut muutamille hankekuntiin muuttaneille tulijoille. Kaikista alkuhaastatteluista puhkui läpi suuri innostus muutosta kaupungista maalle pikkukuntiin. Haastatelluilla muuttajilla oli ollut rohkeutta toteuttaa elämänmuutos, ja moni olikin tullut ilman tietoa uudesta työstä. He olivat suhteellisen lyhyessä ajassa löytäneet Nelinvoimaa-alueella paikkansa sekä työmarkkinoilla että yhteisössä. Yrittäjien yhteistyön keskenään ja kunnan kanssa sekä yrittäjien avuksi palkatun henkilön monet

haastatellut kokivat erittäin tärkeäksi. Etätöiden nähtiin avaavan aivan uusia mahdollisuuksia pikkupaikkakunnille. Nelinvoima-alueen huomattavana vahvuutena nähtiin luonnonläheinen elinympäristö, jossa asumis- ja elinkustannukset ovat tuntuvasti ruuhkaista pääkaupunkiseutua matalammat. Nelinvoimaa-kuntien sijainnilla tuntuu olevan muuttajien mielestä kaksi hyvää puolta, eli yhtäaikaan sekä etäisyys että läheisyys pääkaupunkiseudusta. Haastateltujen henkilöiden kertomukset istuvat myös hyvin Floridan teorioihin luovan luokan uudesta suunnasta pois perinteisistä teollisuus- ja työpaikkakeskittymistä.

Keskeisenä osana työtä oli touko-kesäkuussa 2023 toteutettu kysely Joutsan, Hartolan, Sysmän ja Pertunmaan vapaa-ajan asukkaille. Vastaajia oli yhteensä 257 ja vastaajien mökit sijaitsivat hankekunnissa siten, että Sysmän ja Pertunmaan mökkiläisiä oli molempia noin 30 % vastaajista, kun taas Joutsassa ja Hartolassa kummassakin noin 20 % vastaajista. 60 % vastaajista ilmoitti viettävänsä mökeillään muutamia kuukausia vuodesta – suurimman osan vuodesta, ja näistä peräti 17 % yli puolet vuodesta.

Eniten hankekuntien vapaa-ajan asukkaat käyttivät kauppa- ja ravintolapalveluita, joiden jälkeen seuraavaksi eniten käytettiin rakennus- ja sisustus- sekä korjauspalveluita. Palveluiden tarve jakaantui jonkin verran tasaisemmin, ja eniten kaivattiin liikennepalveluita ja ravintolapalveluita. Pääosin palveluiden tarvemäärät suhteessa vastaajien kokonaismäärään ovat kuitenkin varsin pienet – jos vastaajia yhteensä oli yli 250, enimmillään jonkin palvelutyyppin tarvitsijoita oli ollut noin kymmenesosa vastaajista. Palveluiden tarpeessa oli kuntakohtaisia eroja, joskin pitää muistaa, että kuntakohtaisten vastaajamäärien ollessa kuitenkin suhteellisen pieniä, johtopäätösten vetämisessä pitää olla varovainen. Hartolassa kaivataan eniten kauppapalveluita, Joutsassa liikennepalveluita, Pertunmaalla hyvinvointi- ja liikennepalveluita ja Sysmässä eniten ravintolapalveluita. Vastausmäärät ovat sen verran pienet, että edustavuuden osalta tulokset pitää ymmärtää suuntaa-antavina.

Osin ongelma saattaa olla se, että palveluita, joita on jääty kaipaamaan, ei jostain syystä löydetty ole tai palvelua ei ole huomattu hakea naapurikunnan puolelta, jossa palvelua saattaisi hyvinkin olla. Joku totesi avovastauksissa, että tietoa palveluista ja tekijöistä on tosi huonosti saatavilla.

Noin joka kymmenettä vastaajaa yritystoiminta kiinnostaa ja lisäksi noin joka viides voisi lisäksi harkita yrityksen perustamista tai olemassa olevan yritystoiminnan siirtämistä hankekuntaan. Kiinnostusta työllistyä alueelle oli noin 20 %:lla vastaajista. Syy kiinnostuksen puutteeseen yrittämisen tai työllistymisen osalta oli yleisimmin se, että vastaaja oli eläkkeellä, mutta myös esimerkiksi asiakasmäärien riittävyyttä pohdittiin. Hyvä työpaikka muualla oli myös usein syy, ettei työllistyminen alueelle kiinnostanut. Alkurahoitus tai neuvonnan tarve olisi hyvin harvalla vastaajalla kynnyskysymyksenä yrittämisen aloittamisessa.

Vastaajista peräti noin 40 % oli kiinnostunut muuttamaan vapaa-ajan asuntonsa ympärivuotiseksi ja saman verran oli kiinnostunut muuttamaan mökkikuntaansa. Sysmässä kiinnostus oli voimakkainta (45 / 47 %)

Joutsan tullessa heti kintereillä (42 / 45 %). Kiinnostus oli hieman lievempää Hartolassa (39 / 38 %), ja Pertunmaalla (31 / 33 %). Avovastauksissa mietittiin sitä, että mökki ei ole talviasuttava tai remontointi olisi vaativaa tai ei olisi järkevää. Saarisijainti oli monella esteenä tai sote-palveluiden tai keskussairaalan etäisyys pohditutti. Avovastauksissa tuli myös esiin epäluuloja kunnan toimintaa ja rakennusluvan saamista kohtaan. Kuntien elinvoimatyön kannalta kiinnostusta muuttoon mökkipaikkakunnalle voi pitää erityisen merkittävänä tuloksena. Asukasmääriltään pienissä kunnissa jo kymmenien uusien työikäisten veronmaksajien saaminen kuntaan voi olla kunnan elinkelpoisuuden kannalta merkittävää.

Elinvoimatyöhön osallistuminen kiinnosti noin joka kuudetta vastaajaa ja sitä voisi harkita neljäsosa. Mieluisimpana muotona koettiin kyselyt, mutta muutkin osallistumismuodot saivat varsin tasaisesti kannatusta.

Hankekunnille suositellaan kyselytutkimuksen tulosten perusteella, että ne

- markkinoivat yhteistyössä alueen yrityksiä näkyvästi ja yli kuntarajojen palveluiden tarvisijoiden ja tarjoajien kohtaamiseksi,
- tukevat alueen yrittäjien keskinäistä yhteistyötä ja ottavat yrittäjät mukaan kuntien elinvoimatyöhön ja kehittämiseen,
- konkreettisesti neuvovat ja avustavat vapaa-ajan asuntojen muuttamisessa ympärivuotisiksi ja tiedottavat nykikäytännöistä laajalti,
- tietoisesti vahvistavat yhteisöllisyyttä ja tuovat kuntaa lähemmäs asukkaita ja mökkiläisiä toimimalla aktiivisesti kylätapahtumissa ja sosiaalisessa mediassa jopa kunnanjohtajien kasvoilla, sekä
- aktiivisesti osallistavat kiinnostuneita monipaikkaisia kuntien elinvoimatyöhön erilaisin tavoin.

Pieniin kuntiin ja maalle olisi tulijoita sekä tutkimuksen että oman kokemukseni perusteella enemmän kuin pienet kunnat itse ymmärtävät; Kyse on pitkälti siitä, miten he pääsevät mukaan yhteisöihin ja miten heidät vastaanotetaan. Ovatko tulijat ”meitä” vai ”heitä”? Kuntalaisten, kuntien virkamiesten ja valtuustojen kannattaa ehdottomasti tehdä työtä sen eteen, että uudet tulijat otetaan hyvin vastaan ja heidät halutaan pitää kunnissa riippumatta siitä, onko tulija mökkiläinen, uusi asukas tai uusi kunnanjohtaja.

On ollut erittäin huolestuttavaa seurata jopa muotivillitykseltä vaikuttavaa kehitystä, jossa pikkukuntien valtuustot irtisanovat kuntajohtajia. Jos pikkukunnat haluavat pärjätä, näiden pitää tehdä kaikkensa, että ne saavat kuntiinsa parhaat osaajat, asiantuntijat ja johtajat, ja että nämä pysyvät kunnissa. Nykymaailmassa parhaat työntekijät ja johtajat valitsevat työpaikkansa – ei toisinpäin – ja sama varmasti toimii kunnissakin. Valintakriteereihin kuuluvat elinympäristön lisäksi esimerkiksi ilmapiiri ja maine. Hyvä kuntajohtaminen ja valtuustotyö on ensisijaista elinvoimatyössä.

Ahonen, V.-V., Savolainen S. (2020). Mitä on kuntien älykäs muutokseen sopeutuminen? Valtioneuvosto.

Anttiroiko, A-V. 2023. Luova kaupunkikehittäminen. Tampereen yliopisto. Kurssisivusto <https://anttiroiko.wixsite.com/luovakaupunki> (25.8.2023).

Harjuhahto-Madetoja, K. Lehtikoinen, M. & Vuorento, R. 2021. Kunnat koronan jälkeen. Loppuraportti. Oxford research Oy, Helsinki. 2021.

Hettula, J. 2019. Yhteiskeittämisen keinot aluekehittämisessä. Tampereen yliopisto. Kandidaatintyö, Rakennetun ympäristön tiedekunta.

Hyyryläinen, T., Ryyänen, T. & Umeda, R. (2019). ”Alustaperustainen hallinta aluekehittämisessä – case japanilainen kotiseutulahjoitusjärjestelmä”. Maantieteen päivät 2019, Vaasa, 24.10.2019 – 25.10.2019. Sivut 32–33.

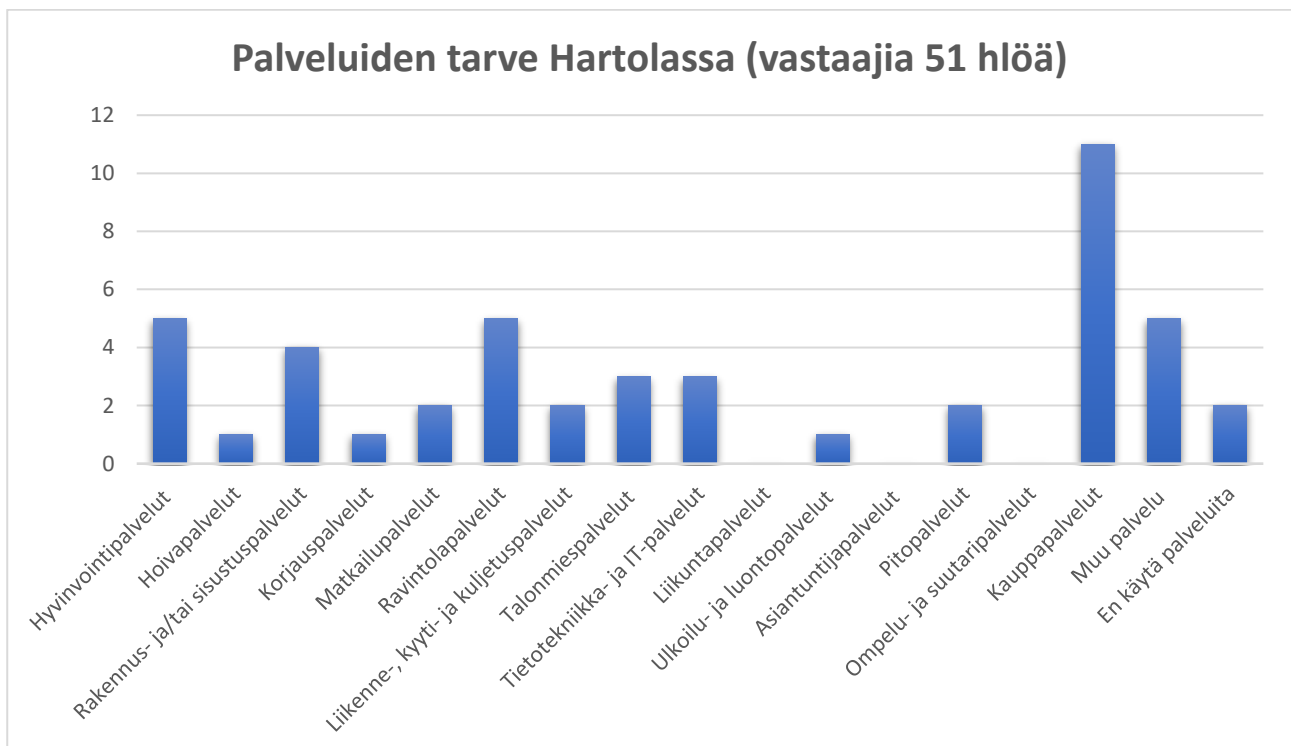
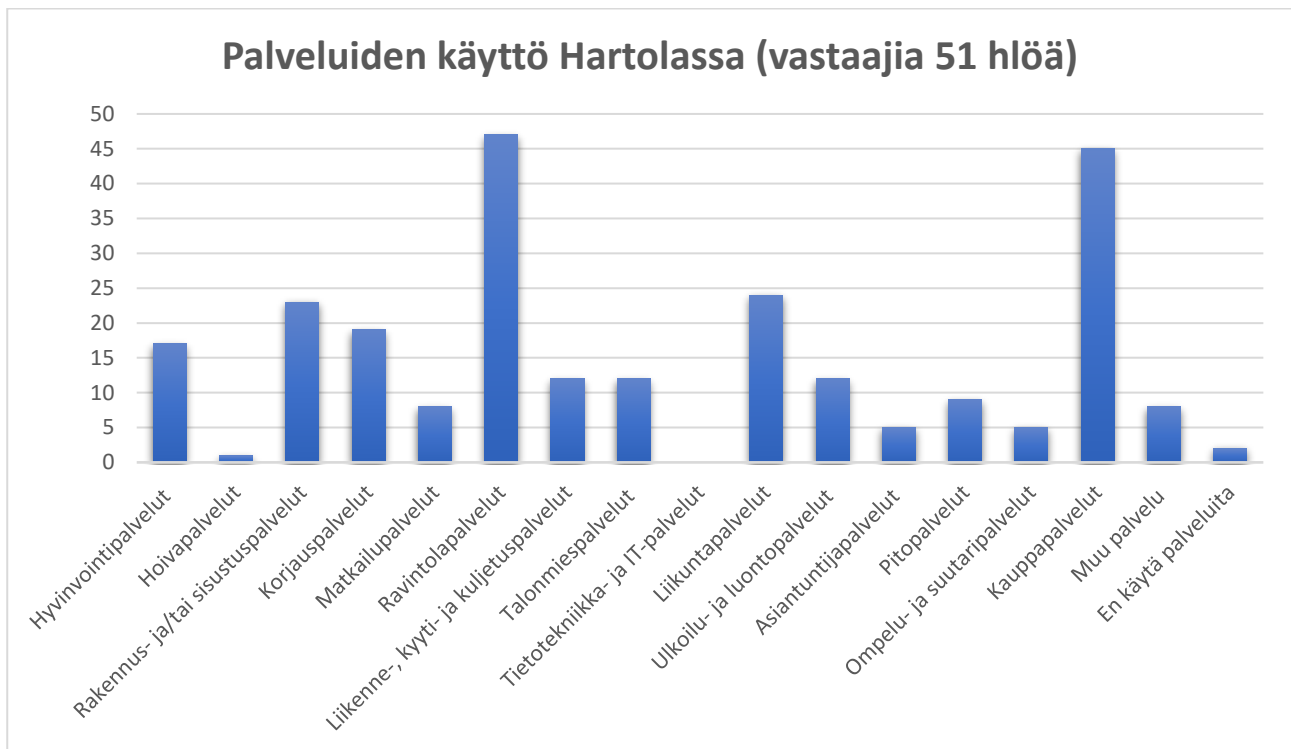
Kuntaliitto (2022). Internet-sivusto. Analyysit ja tietoaaineistot: Elinvoimaindikaattori.

Kurvinen, A., Jolkkonen A., Lemponen V. & Kahila P. (2022). Pienten kuntien strategiat ja luovat ratkaisut. Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 114. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

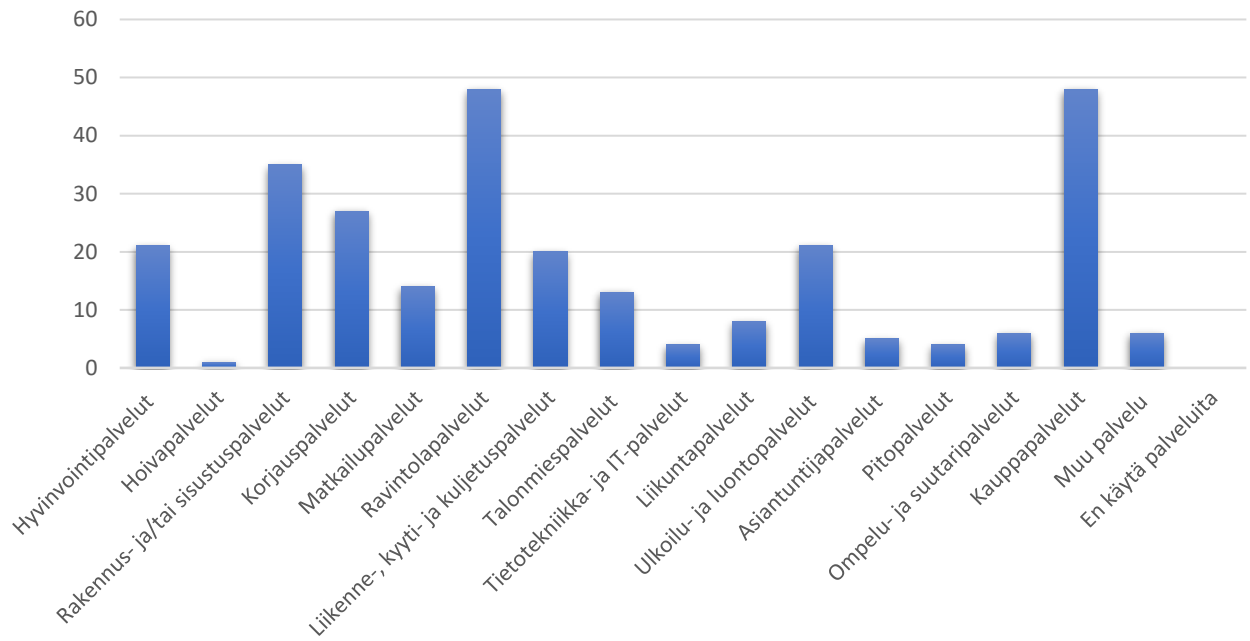
Makkonen, T., & Kahila, P. (2020). Vitality policy as a tool to attract in-migration to rural regions. Migration-Muuttoliike, 46(1), 11–14

Paananen, H., Haveri, A. & Airaksinen, J. (2014). Kunta elinvoiman johtajana. Suomen Kuntaliitto, Acta nro 255.

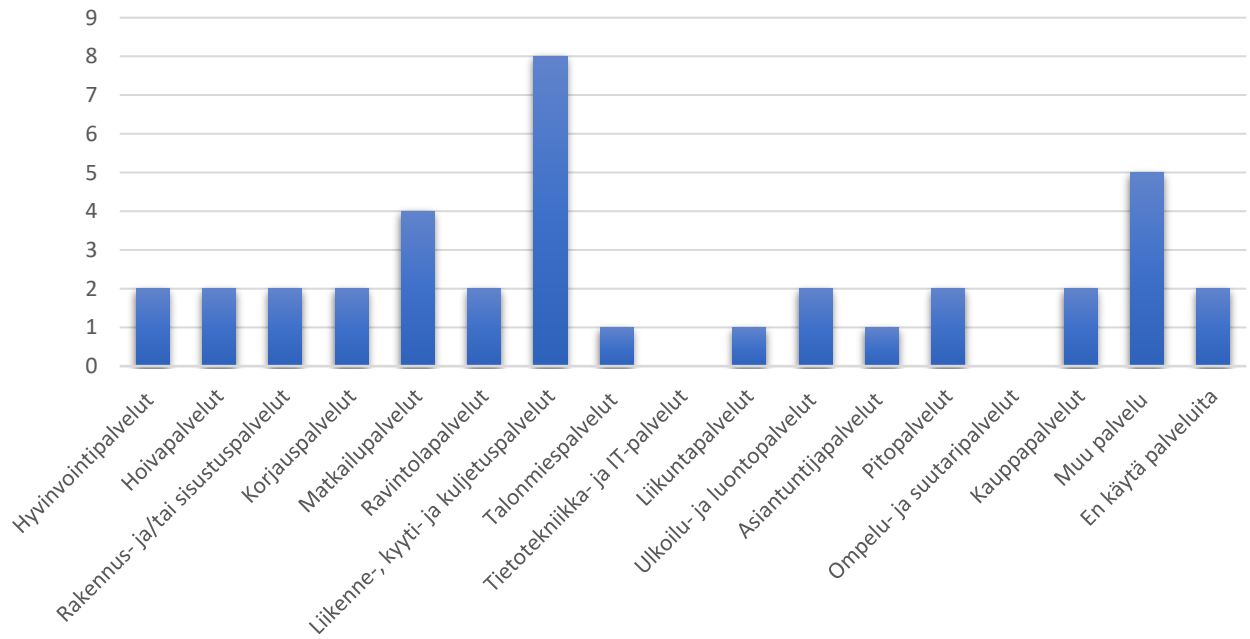
Liite 1. Kuntakohtaiset tulokset palveluiden käytöstä ja tarpeesta. Y-akselilla on vastaajien lukumäärä.

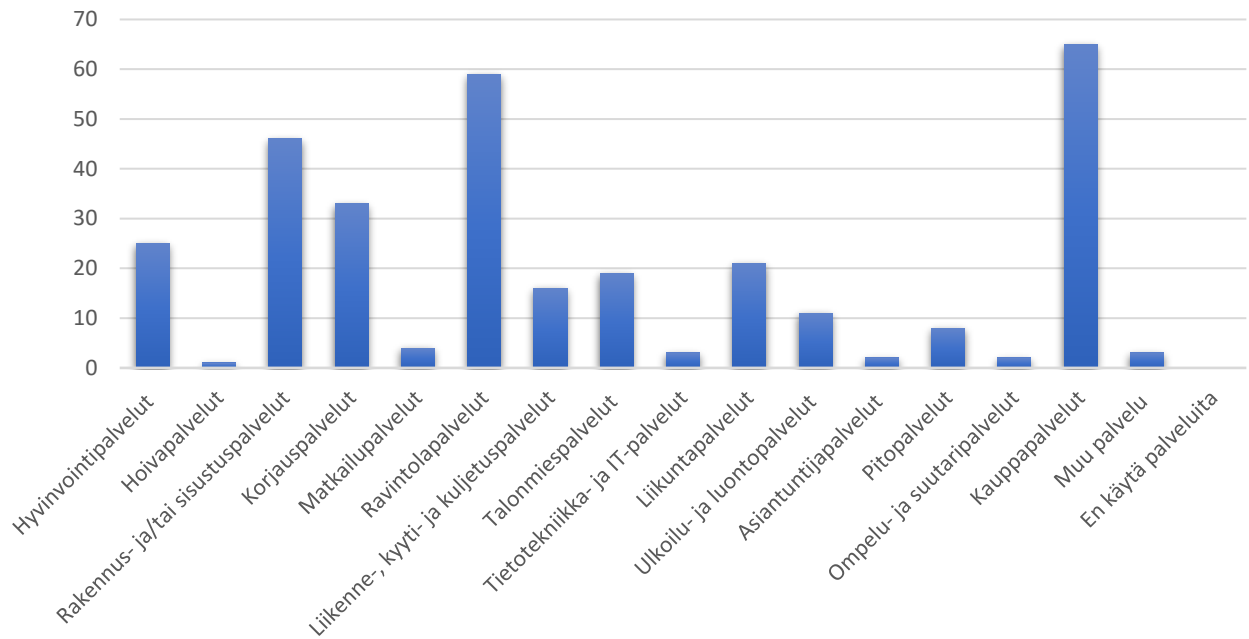
Palveluiden käyttö Joutsassa (vastaajia 55 hlöä)

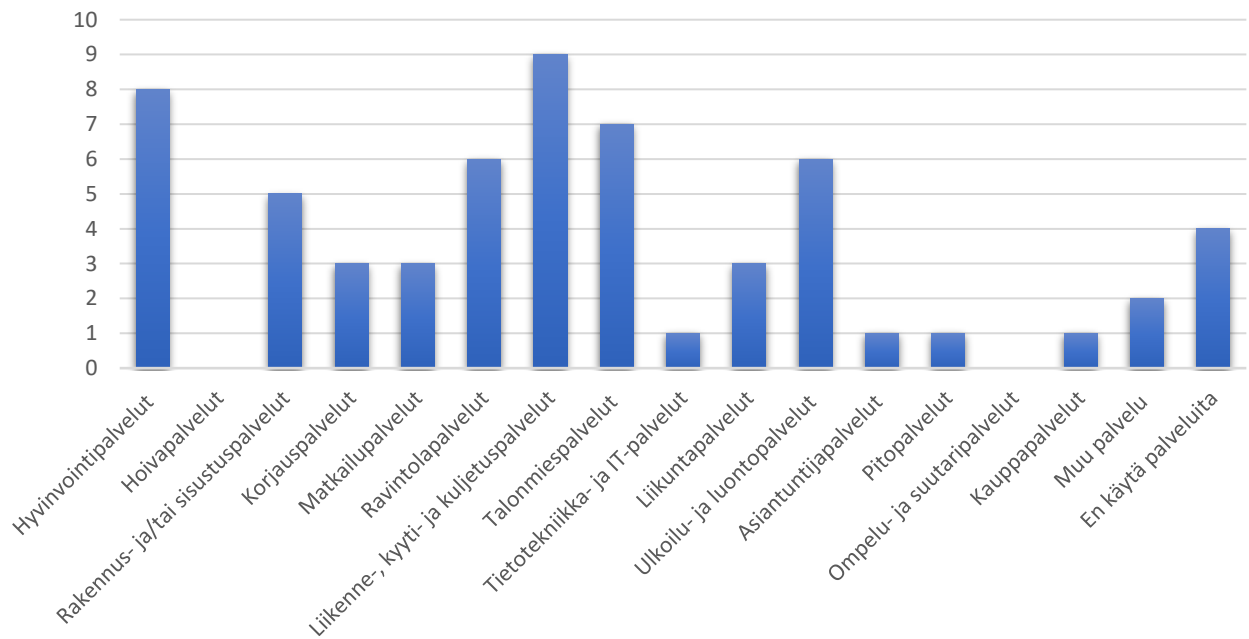
Palveluiden tarve Joutsassa (vastaajia 55 hlöä)

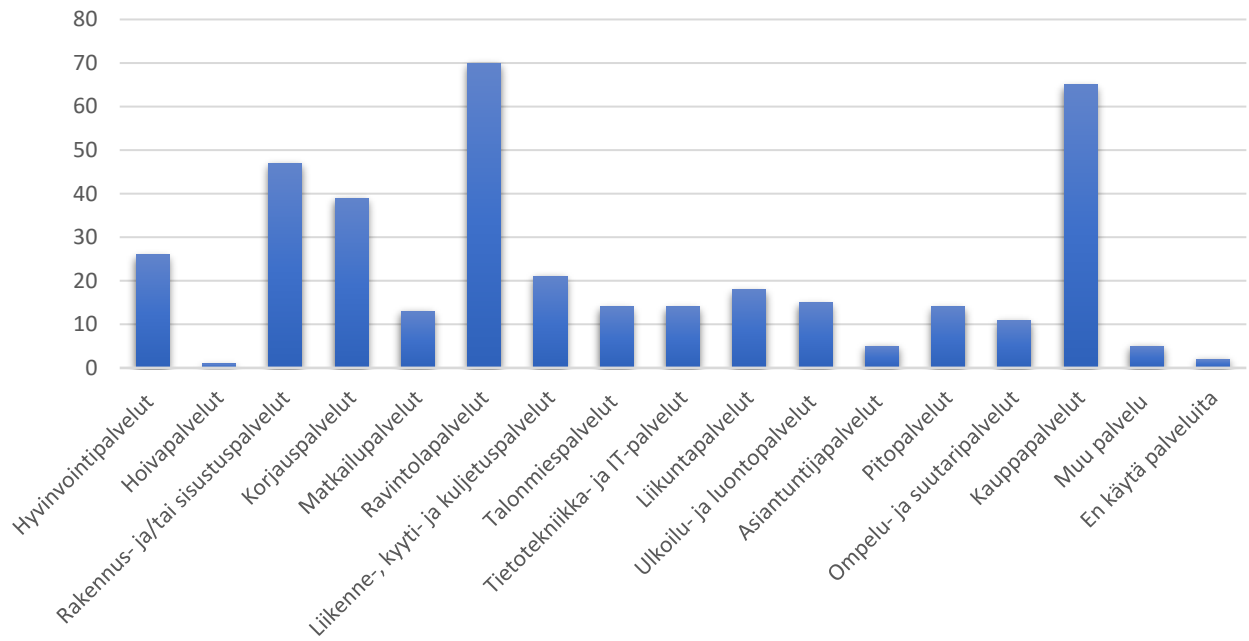
Palveluiden käyttö Pertunmaalla (vastaajia 74 hlöä)

Palveluiden tarve Pertunmaalla (vastaajia 74 hlöä)

Palveluiden käyttö Sysmässä (vastaajia 74 hlöä)

Palveluiden tarve Sysmässä (vastaajia 74 hlöä)

